

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

KATEDRA ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO I ARMII OBCYCH

**JAWNE
POUFNE**

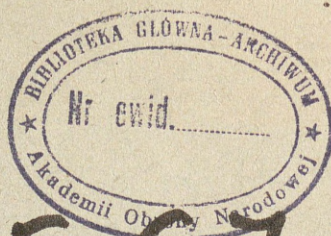
Egz. nr 1

Mjr dypl. Jerzy ZIELIŃSKI

PROBLEM NAUKOWY pk. „PROGNOZA-4”

**RYS HISTORYCZNY ROZPOZNANIA
JAKO DYSCYPLINY NAUKOWEJ**

55673

WARSZAWA

WRZESIEŃ

1985

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

KATEDRA ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO I ARMII OBCYCH

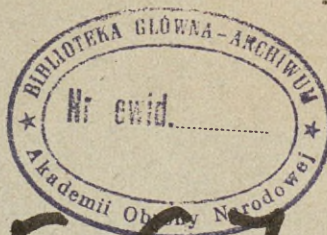
JAWNE
POUFNE

Egz. nr 1

Mjr dypl. Jerzy ZIELIŃSKI

PROBLEM NAUKOWY pk. „PROGNOZA-4”
RYS HISTORYCZNY ROZPOZNANIA
JAKO DYSCYPLINY NAUKOWEJ

55673

KATEDRA ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO I ARMII OBCYCH

JAWNE

~~POUFA~~
Egz. nr 1

Mjr dypl Jerzy ZIELIŃSKI

PROBLEM NAUKOWY pk. "PROGNOZA"- 4"

WYS HISTORYCZNY ROZPOZNANIA JAKO DYSCYPLINY NAUKOWEJ

*Przeleżony
Przeleżony na 29.07.1932
23.07.1932 Jm. Szlachetka*

S P I S T R E Ś C I

Strona

W S T P.....	3.
1. Geneza rozpoznania jako dyscypliny naukowej.....	5.
2. Prawidłowości doboru problematyki naukowo-badawczej.....	16.
3. Zmiany struktury dyscyplinowej rozpoznania.....	20.
4. Uwarunkowania związków rozpoznania jako dyscypliny naukowej z innymi naukami.....	23.
5. Prawidłowości stwierdzone w organizacji i kierowaniu badaniami naukowymi w ramach rozpoznania.....	25.
6. Czynniki zewnętrzne oddziaływujące na rozwój rozpoznania jako dyscypliny naukowej.....	26.
7. Prawidłowości rozwoju kadr naukowo-badawczych rozpoznania.....	28.
8. Zaplecze rozpoznania jako dyscypliny naukowej i nakłady finansowe na prace naukowo-badawcze.....	33.
9. Prawidłowości dotychczasowego rozwoju rozpoznania jako dyscypliny naukowej oraz jej aktualny stan.....	34.

ZAPŁACZNIKI:

- Nr 1 - Tabela 1: Zestawienie tematów prac badawczych, promocyjnych i tematów innych form pracy naukowej poświęconych rozpoznaniu podejmowanych po roku 1960.
- Nr 2 - Tabela 2: Rozkład prac naukowych i publikacji z rozpoznania w okresie powojennym w Polsce.
- Nr 3 - Tabela 3: Wykaz terminów obrony rozpraw doktorskich przez oficerów komórek rozpoznawczych Wojska Polskiego.
- Nr 4 - Schemat 1: Dynamika przyrostu kadr naukowo-badawczych rozpoznania w Wojsku Polskim w okresie powojennym.
- Nr 5 - Tabela 4: Porównanie terminów i ogólnej ilości rozpraw doktorskich oficerów komórek rozpoznawczych Wojska Polskiego w okresie powojennym z ilością rozpraw doktorskich poświęconych problemom rozpoznania.
- Nr 6 - Tabela 5: Nakłady finansowe na badania naukowe nad problemami rozpoznania w ASG WP od roku 1975.
- Nr 7 - Schemat 2: Schematyczne ujęcie zmian struktury dyscyplinowej rozpoznania.
- Nr 8 - Tabela 6: Wykaz specjalności mogących wzbogacić strukturę dyscyplinową rozpoznania w wyniku penetrowania poprzez badania naukowe w ramach rozpoznania obszary będące stykiem z innymi naukami /dyscyplinami naukowymi/.
- Nr 9 - Schemat 3: Struktura dyscyplinowa rozpoznania.

W S T Ę P

Niniejszy rys historyczny rozpoznania jako dyscypliny naukowej podporządkowany jest w dużej mierze potrzebom prognozowania rozwoju tej składowej ogólnej nurtu nauk wojskowych. Z tego też względu nie ujmuje on wszystkich charakterystycznych cech i zjawisk występujących w przeszłości, a związanych z uprawianiem i funkcjonowaniem rozpoznania w aspekcie naukowych dociekań nad jego prawidłowościami, istotą, itp. Tym niemniej - ze względu na to, że sformułowane w programie naukowym "Prognoza-4" zadanie badawcze dotyczy takich elementów, które bezpośrednio wpływają na funkcjonowanie jakiejkolwiek dyscypliny naukowej - niniejsze opracowanie w dużym stopniu realnie odzwierciedla prawidłowości i reguły, które występowały podczas rozwoju rozpoznania jako dyscypliny naukowej. Jest zatem prezentowany "rys" i pewną, można powiedzieć, skondensowaną i skrutową formą przedstawienia rozwoju tego zjawiska przyczyniającego się także do wzbogacania treści teoretycznej myśli wojskowej.

Przejawy naukowego /może często tylko bardziej systematycznego niż zdroworozsądkowego/ rozpatrywania problemów rozpoznania występują najprawdopodobniej we wszystkich armiach dwu najważniejszych bloków militarnych świata. Zebranie jednak wszystkich związanych z tym faktów i charakterystycznych zjawisk nie było możliwe w badaniach naukowych poprzedzających napisanie niniejszego opracowania. Po głębszej jednak refleksji nad tym faktem i i trzeźwej jego ocenie, można było stwierdzić, iż nie jest to przeszkoda uniemożliwiająca osiągnięcie zakładanego celu badań. Tym bardziej, że nie można liczyć na to, aby były szerzej dostępne charakterystyki prac naukowo-badawczych nad problemami rozpoznania prowadzone w jakimkolwiek

"ośrodkiem" poza naszym krajem. Toteż występujące ograniczenia i konieczne zawężenie obszaru badań do przede wszystkim Wojska Polskiego i okresu po drugiej wojnie światowej wcale nie wywołało kompleksów u prowadzącego badania. Nie spowodowało też - co można stwierdzić z dużym prawdopodobieństwem - uzyskania wyników mało obiektywnych. Chociaż nie można całkowicie wykluczyć, że konfrontacja uzyskanych wyników ze stanem badań i ewentualnym dorobkiem w tym względzie w innych armiach /szczególnie chyba armiach państw socjalistycznych/, mogłaby wzbogacić zarówno wiedzę merytoryczną, jak i metodologiczną w zakresie rozpoznania rozumianego jako dyscyplina naukowa.

W niniejszym opracowaniu zdecydowano ponadto poza suchymi faktami naukometrycznymi, a dotyczącymi np. liczby kadr naukowe-badawczych rozpoznania i ich zmian w rozpatrywanym okresie, ilościach publikacji i zestawu podejmowanych problemów w badaniach itd, poprzedzić tę zasadniczą część krótkim, **syntetycznym** przedstawieniem genezy rozpoznania jako dyscypliny naukowej. Powinna ona przybliżyć i w pewnym stopniu także wprowadzić do późniejszych wyników uzyskanych za pomocą badań nad rozpoznaniem jako dyscypliną naukową

1. Geneza rozpoznania jako dyscypliny naukowej.

Prowadzenie, może raczej dokonywanie rozpoznania, wywiadywanie się wszelkimi sposobami o przeciwniku było w przeszłości chyba bardzo naturalnym odruchem ludzi zmierzających przy użyciu siły dowieść swoich racji. Wydawać się to mogło wtedy tak oczywiste, jak - doświadczana na codzien - lepsza orientacja w dzień niż w noc.¹ Nie było chyba zatem w zamierzonych czasach jakichś "epokowych odkryć" - wyraźnie wyróżniających się w historii które przyczyniły się do "rewolucyjnego" usprawnienia walki poprzez poprowadzenie go właśnie "prowadzeniem rozpoznania"². Rozpoznanie w walce w najdawniejszych czasach stanowiło ten aksjomat, który wynikał bezpośrednio z takich atrybutów człowieka, jak: zdolność postrzegania i orientacji oraz zdolność kojarzenia faktów i obrazów wraz z możliwością ich odpowiedniego oceniania.

Należałoby zatem przyjąć, że ten element składowy walki /wojny/ pojawił się wraz z nią, aczkolwiek nie musiał być od razu wyraźnie wyróżniany. Jego świadome docenianie jako czynnika w jakimś stopniu wpływającego na skuteczność walki, możliwość dokonywania zaskoczenia przeciwnika i w efekcie odniesienie zwycięstwa, miało swój historyczny dystans, którego czasokres i rozmieszczenie w dziejach jesteśmy w stanie określić jedynie w przybliżeniu. Świadczą bowiem o nim, w sposób jednakże pośredni, chociażby niektórzy dzieła teoretyczne, jak np. traktaty chińskich dowódców i pisarzy jednocześnie: Sun-tsy i U-Tsy. Są one jednak, tak samo, jak i wiele powstałych po

nich, jedynie uogólnieniem doświadczeń, swoistym zbiorem przestróg formu-

1 Wprawdzie J.D.Hittle w: Sztab wojskowy-zarys historyczny, Wyd. MON, Warszawa 1961 r., s.15, pisze - i chyba ma rację, że "Ludzie pierwotni posługiwali się w walce kamieniami i pałkami, prawie jedyną ówczesnie bronią. Walki te nie wymagały wstępnego planowania; w okresie przedhistorycznym bój wynikał na ogół spontanicznie..." - nie wyklucza to jednak konieczności wcześniejszego orientowania się ludzi pierwotnych co do chociażby położenia przeciwnika bo w przeciwnym wypadku w ogóle nie doszłoby do starcia. Były to tym samym zapoczątki rozpoznawania.

2 Por. E.Riazin: Historia sztuki wojennej t.1, Wyd. MON, Warszawa 1958 r., s.77 - 93.

wanych na przestrzeni dziejów z różną szczegółowością. Potwierdzają zaś te dzieła to, że niezależnie od nich rozpoznanie prowadzono zasadniczo na podstawie przede wszystkim praktycznych potrzeb i wcześniejszych doświadczeń. W dziełach teoretycznych, począwszy od wspomnianych autorów chińskich, problematyka rozpoznania stanowi zresztą jedynie niewielki wątek, gdyż poświęcone są one głównie samej walce, stosowanym szykom, rodzajom manewrów i sposobom dowodzenia. Nie ma tam natomiast sformułowanych ogólnych zasad rozpoznawania przeciwnika, czy też prawidłowości z tym związanych.

Rozwój środków walki, wzrost liczebności stron walczących, zwiększanie się zasięgu marszu przed bitwą, głębokości rozmieszczenia wojsk, także częściowego przenoszenia walk na akweny, nierzadko konieczność zdobywania ufortyfikowanych twierdz - to chyba ważniejsze przyczyny, które powodowały - najpierw powoli /w czasach najdawniejszych/ i stopniowo, im bliżej współczesności, coraz większe narastanie złożoności procesów rozpoznawania przeciwnika.³ Najwcześniej ze składowych tych złożoności zaczął wyróżniać się czynnik zasięgu rozpoznania.⁴ Był to pierwszy kompleksowy komplikator możliwości szybkiego i pewnego wywiadzenia się o przeciwniku. Zmuszał do sięgania w coraz większym stopniu do innych niż tylko wzrok wodza /dowódcy/ sposobów pozyskiwania danych o przeciwniku.⁵ Czynniki te funkcjonowały długo jako jedy-

ny, najbardziej utrudniający rozpoznawanie przeciwnika z pożądanym wyprzedzeniem.

³ "Prawdą jest, że...wojna doznawała znacznych przeobrażeń w swej istocie i w samych formach."- K.Clausewitz: O wojnie t.1, Wyd.MON,Warszawa 1958 r. s. 32-33. "Nie swobodne twory rozumu genialnych wodzów, lecz wynalezienie lepszej broni, zmiana materiału żołnierskiego działały tu w rewolucyjny sposób i wpływ genialnych wodzów ograniczał się do, w najlepszym przypadku, przystosowania sposobu walki do nowej broni i do nowych wojowników"- F.Engels: Wybrane pisma wojskowe, Wyd.MON,Warszawa 1962 r.,s. 17.

⁴ Np. pod Issos /333r. pne./ Aleksander Wielki musiał zorganizować prawdopodobnie odpowiednio wcześniej przed bitwą rozpoznanie, które dostarczyło mu wiadomości z odległości około 50-70 km. Niezależnie przecieź od wywiadców, którzy wcześniej dostarczali stale danych ogólnych o siłach perskich które wiosną 333 r pne. ześrodkowały się w północnej Syrii - por. E.Riazit cyt.wyd.,s.281.

⁵ Chodzi o możliwości objęcia wzrokiem przez dowódcę znajdującego się na wzgórzu obszaru bitwy, który rozciągał się na przestrzeni najczęściej od 1-2 do 6-10 km. Biorąc pod uwagę zasięg wzroku /średnio 3-5 km/ to w połączeniu z szybkością manewru /marszu - nawet kawalerii, której szybkość jak się okazuje wcale nie jest tak imponująca na średnich i dużych dystansach, bo wynosi orientacyjnie 30-40 km marszu dobowego/ umożliwiło mu obejmować samodzielnie cały obszar bitwy bez zagrożenia opóźnieniem się z pod-

niem. Przyczyniał się on początkowo jedynie, i to przez długi historycznie okres czasu, do rozwoju głównie jednej z form rozpoznania, a mianowicie rozpoznania agenturalnego - inaczej wywiadu.

Wojny, które charakteryzowały się znacznymi odległościami rozmieszczenia stron przed ich rozpoczęciem, a co za tym idzie koniecznością prowadzenia odpowiednio wczesnego i dalekiego rozpoznania / jako najważniejszego utrudnienia w zakresie zdobywania danych o nieprzyjacielu/, spotykamy w czasach od wczesnej starożytności aż do wojen bezpośrednio poprzedzających pierwszą wojnę światową. Oczywiście nie zawsze były to odległości podobne, czy też nawet zbliżone do siebie. Można jedynie mówić o relatywności utrudnień, wynikających zarówno z charakterystycznych dla danego okresu możliwości, jak i ilościach zaangażowanych sił i środków - czyli skali wojny oraz jej zasięgu. Zjawisko dalekiego wysyłania rozpoznania spowodowane koniecznością i potrzebami wcześniejszego zdobycia danych o przeciwniku, dotyczyło przecież różnych teatrów i wojen rozgrywanych zarówno w Europie, płn. Afryce, jak i różnych częściach rozległej przecież Azji.⁶ A ponadto w takim samym stopniu wojen starożytności, jak i nowożytnych. Zatem duża odległość wysyłania rozpoznania będzie tu wielkością względną, chociaż w stosunku do konkretnego przypadku proporcjonalnie wielką w porównaniu z możliwościami marszowymi, terminem rozegrania bitwy, szerokością i głębokością ugrupowania itp.

Przy istniejących dawniej sposobach i możliwościach przekazywania zdobytych informacji były to rzeczywiście utrudnienia poważne. Toteż właściwie głównie spryt dowódcy, a w mniejszym dopiero stopniu niezbyt nawet duża czasami pomysłowość i konsekwencja w dokonywaniu odpowiednio głębokiego rozpoznania, mogły prowadzić do zaskoczenia o skali nawet strategicznej.

Najbardziej jaskrawym tego przykładem może być rozpoznanie prowadzone przez jęciem decyzji. Por. także J.Orzechowski: Dowodzenie i sztaby, Wyd.MON, Warszawa 1974 r., s.51.

⁶ Por. E.Riazin, cyt.wyd, s. 141 - 186.

Mongołów, które przynosiło ewidentne korzyści w postaci najczęściej kompletnego zaskoczenia przeciwnika, a jeżeli już nie, to pozwalało na właściwy wybór miejsca i czasu ataku. Odwrotnie źle prowadzone rozpoznanie, na nie- zbyt dużą odległość lub na niedostatecznej szerokości obszaru /teatru/, mogło spowodować - jak w przypadku późnego wykrycia przez Rzymian pokonania przez Hanibala Alp w czasie drugiej wojny punickiej⁷ - zaprzepaszenie szans na skuteczne przeciwstawienie się przeciwnikowi.

Wraz z komplikowaniem się procesu rozpoznawania przeciwnika wynikające z konieczności odpowiednio wczesnego, a co za tym idzie i odpowiednio głębokiego jego prowadzenia, pojawiły się i inne utrudnienia. Związane były bądź to ze zwiększaniem się elementów, które należało poddać inwigilacji, bądź też wynikały ze wzrostu wymogów stawianych przed rozpoznaniem. Wymogi te miały różnorodny charakter i źródła. Jednym z przykładów źródeł powstawania wymogów w stosunku do rozpoznania może być postępowanie faraona Tutmosisa III w czasie bitwy pod Megiddo w 1503 r. pne. stoczonej z wojskami zbuntowanych krajów pod wodzą króla Kadeszu. Przejawiały się one w zwłoce w podejmowaniu decyzji aż do czasu uzyskania dostatecznej liczby informacji o przeciwniku.⁸

Jako źródło o innym charakterze można natomiast traktować dzieło "O sztuce wojennej" - Niccollo Machiavellego. Wśród wymogów w stosunku do rozpoznania tam formułowanych, można odnaleźć konieczność rozpoznawania tak nieprzyjaciela, jak i terenu.⁹ Podobnie w traktacie hetmana Jana Tarnowskiego: "Rada sprawy wojennej", wyraźnie uszczegóławia się wymogi w stosunku do rozpoznania i przedstawia je w postaci konkretnych zadań. Mówi się tam mianowicie by rozpoznanie dostarczyło danych o ilościach jezdnych, pieszych

⁷"Pojawienie się Kartagińczyków w północnej Italii zaskoczyło Rzymian..."

E.Riazin, cyt. wyd., s. 357.

⁸ Tamże, s. 106 - 108.

⁹ Tamże, s. 574.

z jaką bronią walczą,"którym obyczejem hufy swe szykują; jeśli działa mają wiele i jako ich ku bitwie stawiają..."¹⁰

Ciągłe narastania złożoności procesu rozpoznawania przeciwnika zmuszało stopniowo do coraz większych przemyśleń nad jego właściwym zorganizowaniem i prowadzeniem. Jednym z efektów tego były pociągnięcia powodujące angażowanie dodatkowych osób funkcyjnych, pomocników wodza /dowódcy/ specjalizujących się w problematyce rozpoznawczej. Widzimy to już u Aleksandra Wielkiego, a później i u Hanibala, Cezara, Belizariusza, i w czasach nam bliższych u Gustawa Adolfa oraz Napoleona.¹¹

W okresie Starożytności, Średniowiecza i wojnach poprzedzających pierwszą wojnę światową wiodącą rolę w rozpoznawaniu przeciwnika - jak już nadmieniono - odgrywał wywiad. Dostarczał on danych do momentu względnie bliskiej odległości między wojskami, gdyż później - począwszy od najdalej wysuniętych elementów ubezpieczających¹² - bezpośrednim rozpoznaniem /ogólna ilość sił przeciwnika, ich rozmieszczenie, sposób działania/ mógł się zajmować sam wódz /dowódca/. Angażowanie do tego środków pośredniczących nie było potrzebne, gdyż wystarczał do tego z powodzeniem wzrok /od pewnego okresu historycznego dodatkowo uzbrojony w przyrządy obserwacyjne/. Obraz, który przekazywał był najczęściej /pomijając pewne subiektywne wrażenia indywidualne/ obiektywny i pozwalał podejmować określone decyzje uznawane przez niego w danym momencie za optymalne.¹³

Poważne zakłócenie takiego stanu rzeczy nastąpiło właściwie dopiero

10 Cytuję za A.Wolny: *Formy i sposoby rozpoznania ogólnowojskowego od czasów najdawniejszych*, skrypt ASG WP, Warszawa 1978 r., s.8 - 9, także J.Orzechowski, cyt.wyd., s.500.

11 J.Orzechowski, cyt.wyd., s.s. 99, 109, 147, 161, 189, 375 oraz A.Wolny, cyt.wyd., s.9.

12 "Kawaleria może dostarczyć o sytuacji i sile nieprzyjaciela jedynie ogólnych, przybliżonych wiadomości /działając jako element ubezpieczająco-rozpoznawczy - przyp. J.Z./Informacji drobniagowych i dokładnych powinien dostarczyć oddziały rekonesansowe piechoty" - wg. francuskiej instrukcji piechoty z końca XIX w., cyt. za J.Block: *Przyszła wojna pod względem technicznym, ekonomicznym i politycznym*, t.1, wyd. Gtheborga i Wolf Kraków 1900 r., s.259.

13 W ten sposób dowodził np. Kutuzow pod Borodino, gdzie front walki wynosił 8 km, a jego głębokość nie była większa. Pod Wagram Napoleon stawiał osobiste zadanie każdemu dowódcy korpusu, a jego punkt obserwacyjny znajdował się 3-4 km od każdego elementu ugrupowania bojowego - J.Orzechowski, cyt.wyd., s.427.

w drugiej połowie XIX w., gdy "Rozwój ilościowy i jakościowy armii... spowodował, że już w wojnie austriacko - pruskiej i francusko-pruskiej obserwacja pola bitwy staje się na wyższych szczeblach dowodzenia wprost niemożliwa, a w wojnie francusko-pruskiej ogromną trudność sprawiało ustalenie rubieży i rejonów gdzie znajdowały się siły przeciwnika".¹⁴ Ponadto bitwy te trwają dłużej, i to o wiele, niż we wcześniejszych okresach / a więc nawet kilka tygodni, a nie jak poprzednio jeden, najwyżej dwa, dni/. Dowodzenie na wyższych szczeblach prowadzone jest ze stanowisk z których niemożliwa jest już bezpośrednia obserwacja pola walki, a środki artyleryjskie posiadają taką donośność, że zmusza to do podchodzenia do rejonu bitwy w szybkich rozwinętych - a więc na znacznej szerokości. W tym też czasie doświadczeni w zakresie strzelania z zakrytych stanowisk ogniowych powodują wyodrębnienie się rozpoznania artyleryjskiego jako specjalistycznego rodzaju rozpoznania obsługującego w zasadzie tylko ten jeden rodzaj wojsk.¹⁵

Narastała więc sytuacja, w której rozpoznawanie przeciwnika komplikowało się coraz bardziej, ale i jego znaczenie dla skutecznego prowadzenia wojny /bitwy/ także rosło. Istniały też już w prawie wszystkich głównych armiach Świata wyspecjalizowane komórki w postaci wydziałów lub elementów o innej nazwie, czy choćby nawet pojedynczych specjalistów odciążających dowódcę /wodza/ od czynności organizatorskich w zakresie rozpoznania. Rozpoznanie nabierało ponadto coraz większego rozmachu, toteż i jego zorganizowanie wy-

magalo odpowiedniego doświadczenia. Dodać jeszcze trzeba, że w większości

¹⁴ Syntezę tego problemu oddaje następujący cytat: "Wojny drugiej połowy XIX w. prowadzone są przez wielotysięczne armie na ogromnych przestrzeniach, przy wzrastającej roli artylerii, wymagały od szczebla operacyjnego i strategicznego dokładnych danych o położeniu głównych sił przeciwnika. Rozpoznanie prowadzone przez małe patrole piechoty i jazdy nie mogło dostarczyć tych danych. Powstała więc konieczność prowadzenia rozpoznania strategicznego i operacyjnego siłami silnych oddziałów jazdy /pułki, dywizje/ na dużą głębokość" - J.Orzechowski.cyt.wyd.,s.504.

¹⁵ Metodę prowadzenia ognia z zakrytych stanowisk ogniowych stosowane już w drugiej połowie XIX. Jednak przejście na ten sposób walki w praktycznym zrozumieniu zainicjował dopiero płk Słusarenko w sierpniu 1904 r.- Artyleria i rakiety, praca zbiorowa, Wyd. MON, Warszawa 1972 r.,s.107.

znaczących armii istniały od połowy XVII w. sztaby generalne /główne/, w których istniały możliwości w dokonywaniu uogólnień faktów i doświadczeń na podstawie dość szerokiego wachlarza obserwacji poczynionych w czasie wojen i bitew, a zatem i formułowanie koncepcji /wcześniej coraz wszechstronniejszych/, w tym zaleceń teoretycznych co do organizacji i prowadzenia rozpoznania. Na przełomie XIX i XX w. powstała możliwość prowadzenia rozpoznania z "powietrza"; wyodrębnił się jeden z ważniejszych rodzajów rozpoznania - rozpoznania prowadzone za pomocą "statków powietrznych".

Przełomowym niewątpliwie okresem narastania złożoności rozpoznania była pierwsza wojna światowa, w czasie której - jak w żadnym innym do tego czasu konflikcie zbrojnym - weryfikowały się kompleksowo różnorodne formy i sposoby zdobywania wiadomości o przeciwniku. "Następuje też szybki rozwój systemów rozpoznania, wśród których lotnicze odgrywa pierwszorzędą rolę."¹⁶

W wojnie tej przeplatały się wzajemnie czynniki związane z koniecznością prowadzenia głębokiego rozpoznania oraz potrzebami otrzymywania dokładnych danych, które zgłaszała przede wszystkim artyleria; wyraźnej ostrości nabrał czynnik terminowości dostarczania zdobytych danych, a niejednokrotnie i ich potwierdzania.

W organizacji i przy prowadzeniu rozpoznania zetknięto się także z koniecznością współdziałania sztabów, sprawnego obiegu informacji i ich odpowiedniego ewidencjonowania. Pojawiło się ponadto wiele innych zjawisk w "obszarze rozpoznania" o mniejszym lub większym stopniu złożoności, jak i wpływie na ogólne i szczegółowe rozeznawanie się w sytuacji na polu walki/ teatrze działań wojennych/ i możliwości skutecznego rażenia wytypowanych celów

W pierwszej wojnie światowej usprawniono wiele procesów w rozpoznaniu, bazując głównie na licznych doświadczeniach praktycznych / tz. przede wszystkim na potknięciach i sukcesach w tym względzie/. Zakończenie wojny nie przy-

16 J.Orzechowski, cyt.wyd., s. 448.

niosło jednak oczywiście generalnych i ostatecznych rozstrzygnięć i rozwiązań¹⁷; nie wszystkie przyjęte ustalenia miały charakter optymalny. Wiele było po prostu rozwiązań do przyjęcia, wobec braku możliwości dokonywania rozwiązań lepszych. W każdym razie na pewno wiele w rozpoznaniu osiągnięto, a wiele też czekało jeszcze na rozwiązanie.¹⁸

Po zakończeniu pierwszej wojny światowej wyraźnie rzuca się w oczy duża ilość opracowań mających charakter zarówno podsumowań, jak i prognoz co do charakteru ewentualnej przyszłej wojny. Powszechnie wyciągnięto wniosek ze stale się potwierdzającego dotychczas faktu, że "Od początku istnienia człowieka i od chwili gdy jego historia jest znana, wojna uchodzi za jedną z reguł rozwoju ludzkości".¹⁹ Znalazło to swój wyraz nie tylko w położeniu nacisku na rozwoju sił zbrojnych, ale, co było zjawiskiem dla tego okresu charakterystycznym, spowodowało pojawienie się w skali do tamtego czasu nie spotykanej różnorodnych publikacji teoretycznych opartych na osobistych rozważaniach, popartych najczęściej długoletnimi doświadczeniami, a nierzadko i solidnymi studiami. Równoległe zaś, w sposób bardziej znaczący dla praktyki wojskowej, zaczęły być formułowane liczne "teorie" dotyczące możliwości różnorodnych wariantów wybuchu przyszłej wojny, a także jej przebiegu i praw

dopodobnych efektów.²⁰ Były to hipotezy o charakterze prognoz, które "...prz

17 Jakiemkolwiek poczynania w doskonaleniu sztuki wojennej, a w tym i rozpoznania, były podporządkowane przede wszystkim osiągnięciu zwycięstwa. Wiele rozwiązań dokonywano na podstawie pochopnie wyciągniętych wniosków, gdyż "wojna przyszła już we wrześniu 1914 roku w stadium całkowitego przekształcenia... Zaskoczenie było bardzo silne. Wszyscy sobie wprawdzie zdawali sprawę od dawna ze wzrostu skali, w jakiej wojna będzie prowadzona, ale nikt nie przypuszczał, że przybieże ona tak obcą, niezrozumiałą postacią, że zajdą w niej tak radykalne przeobrażenia, ~~zaskoczenia~~ wobec której, sztuka wojenna, taka jaką dotąd znana, opuści swe ręce bezradnie."- S.Mosor: Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy, Wrocław 1945 r., s.6.

18 Opracowania podsumowujące okres XIX w aspekcie militarnym miały najczęściej charakter taki, jak niniejsze: "We wszystkim co dotyczy wojny dokonał się w ciągu XIX-go stulecia postęp bez porównania gruntowniejszy niż w poprzednich wiekach. Wszystko się rozwinęło, przekształciło, udoskonaliło, nie tylko broń..."-J.Colin: Przeobrażenia wojny, wyd.Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa 1920 r., s.168.

19 Wł.Sikorski: Przyszła wojna jej możliwości i charakter oraz związane z nią zagadnienia obrony kraju, wyd. Biblioteka Prawnicza, Warszawa 1934 r., s.3

20 Por. J.Orzechowski, cyt.wyd., s. 11 - 18

bierały różne formy - od intuicji aż po stosunkowo ścisłe naukowe uzasadnienia".²¹

Teoretyczne rozważania nad prawdopodobnymi w przyszłości rozwiązaniami w dziedzinie militarnej, bazującymi przede wszystkim na doświadczeniach minionej wojny, nie ominęły także rozpoznania. Były to rozważania, których rozpiętość była proporcjonalna do uświadamianej, wzrastającej roli rozpoznania. Jego kompleksowy charakter, jaki nadała mu pierwsza wojna światowa, różnorodność sił i środków oraz możliwości w dostarczeniu danych od rubieży styczności aż po rejony rozmieszczenia najgłębszych odwodów zmuszało także do szukania odpowiadających temu rozwiązań organizacyjnych, tak by całość systemów rozpoznawczych skutecznie spełniała swoje zadania.

Wtedy też właśnie najwyraźniej dostrzec można przesłanki naukowej refleksji nad rozpoznaniem wraz z bardzo już systematycznymi sposobami rozwiązywania jego problemów. Trudno oczywiście odtworzyć wszystkie elementy przejawów poszczególnych form pracy naukowo-badawczej, która w wielu przypadkach nie była ani bezpośrednio tak nazywana, ani często uświadamiana przez zaangażowanych w rozwiązywanie różnorodnych zadań w dziedzinie wojska. Tym niemniej lokalne konflikty zbrojne, ćwiczenia, określanie optymalnych możliwości sił i środków walki, różnorodne oceny ekspertów poszczególnych armii były na pewno dokonywane znacznie częściej, a ich wyniki uwzględniane w treści doktryn, regulaminów i instrukcji oraz podporządkowanych im koncepcjom wykorzystania tak całości sił zbrojnych, jak i poszczególnych ich elementów

Pozostając przy rozpoznaniu warto przytoczyć ciekawe zestawienie dokonane przez kpt.H.Szafrana na łamach nie ukazującego się już, niestety, "Biuletynu Słuchaczy", a dotyczącego artykułów poświęconych rozpoznaniu i zamie-
²¹ Tamże, s.18.

szczonych w ukazującym się przed wojną "Przeglądzie Piechoty"²². Z zestawienia tego wynika, że "Pod względem ilościowym dorobek pisma /chodzi oczywiście o wspomniany "Przegląd Piechoty" -przyp. J.Z./dotyczący rozpoznania wyraża się ilością około 100 tytułów - od artykułów poczynając, a na recenzjach kończąc. Konfrontując to z danymi o całokształtowym dorobku pisma, można uznać, że problematyka rozpoznania obejmowała około 5 % tematyki podejmowanej na łamach "Przeglądu Piechoty".²³ A przecież "Przegląd Piechoty" nie był jedynym w Polsce periodykiem poświęconym zagadnieniom militarnym. O wiele ambitniejsze artykuły i recenzje zawierające się w zagadnieniach rozpoznania odnaleźć można w archiwalnych numerach "Bellony". Także inne armie europejskie miały swoje czasopisma, nie mówiąc już o armiach państw spoza Europy.²⁴

Nie jest zatem chyba pomyłką lokowanie w okresie międzywojennym źródeł rozpoznania jako dyscypliny naukowej. Złożyło się na to wiele czynników. Z grubsza wymieniono tu te, które na przestrzeni dziejów wynikały z rozwoju sił i środków oraz zwiększania się wymogów w stosunku do rozpoznania. Obok nich były jednak i inne, jak np. te wynikające z rozwoju od XVII, XVIII w. szkolnictwa wojskowego, tworzenia się sztabów generalnych /głównych/, rozwoju nowoczesnej bazy naukowej w ogóle na świecie i możliwości korzystania także przez wojskowych z jej dorobku. No i wreszcie ten jeden z bardziej spektakularnych czynników jakim była niewątpliwie różnorodna publicystyka, stwarzająca - mimo istniejących usiłowań do nieujawniania osiągnięć teorety-

cznej myśli wojskowej - jednak pewną ograniczoną bazę "naukowej dyskusji".
22 H.Szafran: Ogólnowojskowe rozpoznanie taktyczne w "Przeglądzie Piechoty" 1928 - 1939, w: Biuletyn Słuchaczy nr1/1979 r., wyd ASG WP, s. 64 - 71.

23 Tamże, s.64.

24 Sama lektura międzywojennych numerów "Bellony" ujawnia specjalistyczne czasopisma w poszczególnych państwach, a fakt publikowania na ich łamach zagadnień z rozpoznania potwierdza odwoływanie się autorów "Bellony" do treści artykułów w tych czasopismach.

Natomiast druga wojna światowa to, abstrahując od jej militarno-politycznych aspektów, w historii rozpoznania jako dyscypliny naukowej okres przede wszystkim realnej weryfikacji hipotez i ustaleń regulaminowo-instrukcyjnych, które ulegały zresztą w czasie wojny modyfikacjom i zmianom. W każdym razie w okresie po drugiej wojnie światowej dalszy rozwój rozpoznania jako dyscypliny naukowej w dużym stopniu korzysta z licznych doświadczeń zebranych na polach bitew tej wojny. Wyraźniej się już mówi też o właśnie badaniach naukowych w zakresie rozpoznania. Ich szczegóły jednak zarówno co do wyników, jak i cech charakterystycznych procedury badawczej są zachowywane w poszczególnych środowiskach prowadzących takie badania. Uniemożliwia to zatem wyczerpujące przedstawienie historii tej dyscypliny nauk wojskowych.

2. Prawidłowości doboru problematyki naukowo-badawczej.

Tematyka badań naukowych nad rozpoznaniem występowała w różnorodnych formach prac badawczych. Od najprostszych poczynając, jak opracowania teoretyczne - na ćwiczeniach eksperymentalnych i realizacji długofalowych zadań badawczych kończąc.¹

Już chronologiczne zestawienie podejmowanej w przeszłości problematyki naukowo-badawczej ukazuje pierwszą prawidłowość związaną z formami pracy naukowo-badawczej. Ujawnia się wtedy mianowicie, oprócz tendencji ogólnego wzrostu ilości podejmowanych tematów badawczych, zwiększanie się także - im bliżej współczesności - ilości złożonych form naukowych dociekań /głównie kompleksowych badań teoretyczno-praktycznych z angażowaniem nawet całych zespołów badawczych/ w stosunku do form o mniejszym zakresie i skali rozwiązywanych problemów. Stwierdzono także silne powiązanie doboru tematów do badań naukowych nad rozpoznaniem z tematyką realizowanych przedsięwzięć szkoleniowych, kontrolnych i dydaktycznych. Powodowało to, najczęściej, że tematyka badań naukowych wynikała bezpośrednio z bieżącej problematyki szkoleniowej oraz aktualnie realizowanych w wojskach zadaniach szkoleniowych.

Dobór problematyki naukowo-badawczej nad zagadnieniami rozpoznania wykazywał też bardzo silne powiązanie z tematyką badań nad problemami taktyki i sztuki operacyjnej. Można nawet stwierdzić, że niezmiernie rzadko podejmowano samodzielne tematy "rozpoznawcze". Prawie zawsze były one częścią badań ogólnych poświęconych elementom walki lub operacji.

Bezpośrednio po 1945 r., kiedy zdołano uchwycić w niniejszych badaniach przejawy naukowych prac badawczych, daje się zauważyć słabą koordynację w doborze problematyki naukowo-badawczej. Świadczy o tym dość duża

¹ Podstawą do takiej konkluzji są badania przede wszystkim na obszarze Wojska Polskiego w okresie po 1945 r. - co zastrzeżono już we wstępie niniejszego opracowania/.

różnorodność tematyczna i szerokie zakresy oraz ogólność tematów badań naukowych. Łączono zaś te tematy z takimi formami prac naukowo-badawczych, jak: opracowania teoretyczne, omówienia, referaty. W okresie bezpośrednio powojennym prawie w ogóle nie prowadzono eksperymentów naukowych, jak również nie angażowano większych zespołów badawczych w celach kompleksowego i dogłębnego poznania prawidłowości występujących w tym jednym z ważniejszych rodzajów zabezpieczenia działań bojowych i operacji.

Duży wpływ na dobór problematyki naukowo-badawczej w dziedzinie rozpoznania miały też aktualne potrzeby w rozwiązywaniu problemów organizacyjno-praktycznych. Przykładem może być koniec lat sześćdziesiątych, kiedy przygotowywano podniesienie szczebli struktur organizacyjnych sił i środków rozpoznania w wojskach lądowych. Dobór problematyki naukowo-badawczej był wtedy wyraźnie podporządkowany poszukiwaniem optymalnych rozwiązań w tym zakresie. Podobnie w początkach lat siedemdziesiątych, kiedy szukano właściwych form i metod szkolenia w zakresie rozpoznania. Dobierano wtedy przez kilka lat tematykę badań naukowych poświęconych metodyce szkolenia i dydaktyce rozpoznania.

Trudno było znaleźć prawidłowości w doborze problematyki prac promocyjnych poświęconych rozpoznaniu. Szczególnie rozprawy doktorskie ujawniają, że przy doborze ich tematyki kierowane się raczej indywidualnymi zainteresowaniami, możliwościami i przygotowaniem wykonujących te prace niż potrzebami ogólnymi. Jako prawidłowość zatem doboru tematyki prac promocyjnych w zakresie rozpoznania uznać należy dążność do wybrania tematu oryginalnego, w małym stopniu związanego z rozwijanymi aktualnie badaniami naukowymi.

Podobną prawidłowość można odczytać przy doborze problematyki naukowo-badawczej w rozpoznaniu zawartej w planach prac naukowo-badawczych opracowywanych systematycznie od początku lat siedemdziesiątych.

Dla uchwycenia prawidłowości zakresowych podejmowanej tematyki naukowo-badawczej dokonano odpowiedniego uporządkowania występujących tematów naukowo-badawczych. W wyniku uzyskano sześć grup tematycznych, w ramach których dokonywano doboru problemów naukowo-badawczych. Należą do nich:

- 1 Grupa tematów poświęconych problemom oceny nieprzyjaciela.
2. Grupa tematów poświęconych problemom właściwego użycia sił i środków rozpoznania.
- 3 Grupa tematów poświęconych problemom działania sił i środków prowadzących rozpoznanie.
- 4 Grupa tematów poświęconych problemom organizacji rozpoznania w walce i operacji.
- 5 Grupa tematów poświęconych problemom obiegu informacji w systemach rozpoznania.
- 6 Grupa różnorodnych tematów realizowanych w ramach badań nad rozpoznaniem.

W rozpatrywanym okresie najczęściej podejmowano tematy badawcze zawierające się w problematyce organizacji rozpoznania w walce i operacji. Rzadziej dobierano tematy poświęcone problematyce oceny nieprzyjaciela, działania sił i środków rozpoznania oraz ich użycia.

Stosunkowo niedawno, bo w końcu lat sześćdziesiątych, zaczęto podejmować tematykę prac naukowo-badawczych poświęconych problematyce obiegu informacji w systemie rozpoznania. W tym ostatnim przypadku przez dość długi okres czasu podejmowano przede wszystkim tematy do badań teoretycznych; by dopiero pod koniec lat siedemdziesiątych przystąpić także do podejmowania tematów do badań wdrożeniowych

W wymienionej grupie "różnorodnych tematów nad rozpoznaniem" podejmowano badania nad optymalizacją struktur organizacyjnych jednostek i pod-

oddziałów rozpoznawczych; efektywnością szkolenia zwiedzców i kształcenia w zakresie rozpoznania w szkołach i akademiach; doskonaleniem środków rozpoznania; historią rozpoznania.

Ujawnione prawidłowości doboru problematyki naukowo-badawczej w zakresie rozpoznania umożliwiły sformułowanie następujących reguł w tym względzie:

- 1° - Silne powiązanie podejmowanej tematyki naukowo-badawczej z praktyką i potrzebami bieżącymi rozpoznania.
- 2° - Realizację tematów badawczych nad rozpoznaniem przede wszystkim wraz z tematyką taktyki i sztuki operacyjnej.
- 3° - Brak głębszej koordynacji doboru problematyki naukowo-badawczej zarówno w planowaniu perspektywicznym, jak i w podziale zadań badawczych.
- 4° - Dobór tematyki badań naukowych nad rozpoznaniem przede wszystkim pod kątem rozwiązywania problemów nurtujących bezpośrednio realizujących te badania /wskazana grupa tematów poświęconych organizacji rozpoznania która jest domeną dowódców i sztabów - a więc i grona prawie jedynie zaangażowanego w realizację prac naukowo-badawczych/.

3. Zmiany struktury dyscyplinowej rozpoznania.

Przy określaniu struktury dyscyplinowej rozpoznania uwzględniano jako kryteria następujące zjawiska: odrębności przedmiotowe, utrwalone w praktyce naukowo-badawczej podziały oraz podobieństwo tematyczne rozpatrywanych form pracy badawczej /w tym względzie użyteczny okazał się podział na poszczególne grupy tematyczne zamieszczone na s.18/. Nie można było także pomijać podziału samego rozpoznania rozumianego jako rodzaj zabezpieczenia działań bojowych /operacji/. Uwzględniano także fakt, że określanie zmian struktury dyscyplinowej rozpoznania jest mimo wszystko czynnością obarczoną dużym subiektywizmem. W przeszłości bowiem nie prowadzono badań nad samym rozpoznaniem jako dyscypliną naukową /poza poprzednim okresem prognozowania którego wynik w postaci przedstawionej tam, między innymi, struktury dyscyplinowej został na tym etapie prognozowania dość zasadniczo poprawiony/ i w związku z tym nie istnieją z tego okresu ustalenia dotyczące tej kwestii. Dlatego przykładania obecnych kryteriów wyodrębniania specjalności i podspecjalności rozpatrywanej dyscypliny nauk wojskowych jest tylko pewnego rodzaju porządkowaniem ex post, a więc czegoś co uprawiano dawniej za pomocą dzisiejszych miar.

Pierwsze elementy struktury dyscyplinowej rozpoznania tworzyły się z praktycznych przejawów działań naukowo-badawczych prowadzonych przez komórki rozpoznawcze sztabów związków operacyjnych i taktycznych oraz w ASG. Można mówić o wyodrębnianiu się wtedy wielu samodzielnych specjalności, które z względną ostrością różnią się od siebie zakresem podejmowanych problemów. Specjalności te rozwijano stopniowo poprzez różne formy prac badawczych. Prawdopodobnie w tym względzie było więc powstawanie poszczególnych specjalności w oparciu o: 1° problematykę podejmowaną w ramach rozwiązywania

zadań badawczych poszczególnych rodzajów rozpoznania /np. działania elementów rozpoznania ogólnowojskowego/, 2° problematyki badawczej podejmowanej w ramach realizacji zadań nad rozpoznaniem w poszczególnych rodzajach działań bojowych /np. rozpoznanie w boju spotkaniowym/, 3° problematyki naukowo-badawczej podejmowanej dla pogłębienia zadajomości potencjalnego nieprzyjaciela¹ i po 4° problematyki naukowo-badawczej podejmowanej w ramach zglębienia prawidłowości występujących przy wykonywaniu poszczególnych zadań przez dowódców i sztaby w zakresie rozpoznania / różne tematy badawcze nad planowaniem i organizacją rozpoznania w działaniach bojowych/.

Wszystkie te specjalności rozwijano w zasadzie autonomicznie, a ich ilość rosła wraz ze wzrostem nowych i oryginalnych tematów badawczych.

Okresem przełomowym w tworzeniu się struktury dyscyplinowej rozpoznania był koniec lat sześćdziesiątych i początek siedemdziesiątych. Zdecydowało o tym wydanie podręcznika "Organizacja i prowadzenia rozpoznania na szczeblach taktycznych" w 1970 r. oraz opracowania radzieckiego autora R. Simoniana: "Metodyka oceny przeciwnika", Moskwa 1973. W wymienionym podręczniku syntezie uległo wiele uzyskanych wyników i doświadczeń w zakresie rozpoznania. Pośrednio uporządkowano tym samym i teorię rozpoznania poprzez opisowe przedstawienie zbioru zaleceń praktycznych w ramach poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów. Opracowanie r. Simoniana natomiast formalnie wprowadziło na miejsce uprawianych dotychczas specjalności zajmujących się "armiami obcymi" wyraźnie odrębną i oryginalną specjalność - metodyka oceny nieprzyjaciela.

Sytuacja powyższa zdeje się być prawidłowością wynikającą z dialektycznej zasady przechodzenia ilości w jakość, a w konkretnym przypadku rozpoznania. Przykładem jest tutaj temat rozprawy doktorskiej płk. Jagiełły: Analiza i ocena współczesnej obrony amerykańskich związków taktycznych i operacyjnych, Warszawa 1962 r.

nania jako dyscypliny naukowej przejawiała się ona w jakościowym uporządkowaniu dość luźno rozwijanych dotychczas specjalności w wyraźnie "fundamentalne" składowe elementy struktury dyscyplinowej. Od początku lat siedemdziesiątych tym samym można już mówić o wyraźnie wyodrębnianych trzech specjalnościach rozpoznania jako dyscypliny naukowej, a mianowicie:

- metodyce oceny nieprzyjaciela;
- teorii użycia i działania sił i środków rozpoznania,
- teorii organizacji rozpoznania.

W ich ramach można zmieścić jako podspecjalności rozwijane do tamtego czasu samodzielne specjalności. Ich ilość jednak nie jest jednakowa w tak uformowanych trzech filarach rozpoznania rozumianego jako dyscyplina naukowa. Najbardziej rozbudowaną w podspecjalności, a nawet w mniejsze kierunki specjalistyczne w podspecjalnościach, jest teoria użycia oraz działania sił i środków rozpoznania.

W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych rozwijane są dalsze badania nad problemami rozpoznania, które - jak na razie - tworzą, potwierdzając poprzednio wykrytą prawidłowość, różnorodne samodzielne podspecjalności /np. badania nad problemami dowodzenia w rozpoznaniu, metodyką szkolenia rozpoznawczego, historią rozpoznania, procesami informacyjnymi w rozpoznaniu itp./ Należy chyba oczekiwać, że w przyszłości ich dorobek spowoduje wprowadzenie do rozpoznania rozumianego jako dyscyplina naukowa, w wyniku osiągnięcia etapów kolejnych przełomów i syntez metodologicznych i merytorycznych, nowych specjalności.

4. Uwarunkowania związków rozpoznania jako dyscypliny naukowej z innymi naukami.

Wyniki prowadzonych badań historycznych nad rozpoznaniem jako dyscypliną naukową pozwalają na stwierdzenie, że funkcjonowanie i rozwój tej dyscypliny przebiegał w ścisłym związku przede wszystkim z innymi dyscyplinami nauk wojskowych i nauki wojennej. Związki te miały charakter zarówno formalny, jak i merytoryczny. Interdyscyplinarność rozpoznania w stosunku do takich dyscyplin jak strategia, sztuka operacyjna i taktyka sprawiał, że na pewnym etapie /lata sześćdziesiąte/ uprawiano rozpoznanie jako jedną ze specjalności taktyki i sztuki operacyjnej. Później, mimo wyraźnego oddzielenia się rozpoznania jako samodzielnej dyscypliny nauk wojskowych zachowała ona, i nadal zachowuje, ścisłe związki z wymienionymi dyscyplinami. Związki te wynikają bezpośrednio z zadań rozpoznania jako jednego z ważniejszych rodzajów zabezpieczenia działań bojowych /operacji/. Na gruncie zaś poznawczych funkcji dyscyplin naukowych związki te wynikają z możliwości wykorzystywania dorobku metodyki wojskowych badań naukowych jaki został dokonany w ramach prac prowadzonych przez Katedrę Strategii /obecnie IBSO/. Strategia, sztuka operacyjna i taktyka formułują wreszcie w stosunku do rozpoznania jako dyscypliny naukowej w dużej mierze warunki prowadzenia badań naukowych oraz wymogi jakim sprostać powinny wyniki tych badań.

Nieco inny charakter mają związki rozpoznania z kilku innymi dyscyplinami nauk wojskowych, gdyż mimo podejmowania samodzielnych tematów naukowo-badawczych w zakresie np. kierowania rozpoznaniem, bardziej zaawansowanych w dziedzinie procesów informacyjnych, a także organizacji sił i środków rozpoznania czy też metodyki szkolenia rozpoznawczego, to jednak nie prowadzono ich z taką częstotliwością bądź systematycznością, aby mogły one

tworzyć już obecnie samodzielne specjalności. Bazowano bowiem w tych badaniach przede wszystkim na na dorobku treściowym i metodologicznym takich składowych nauki wojennej, jak odpowiednio: dydaktyka wojskowa, teoria dowodzenia, teoria organizacji i mobilizacji wojsk. Z tych względów więc realizację wspomnianych grup zadań naukowo-badawczych rozpoznania należy traktować jako obszar współdziałania z wymienionymi dyscyplinami nauki wojennej. Obszar na którym faktycznie wypracowywano treści przyszłych specjalności rozpoznania jako dyscypliny naukowej, a którymi mogą się stać właśnie np. teoria organizacji sił i środków rozpoznania, teoria dowodzenia rozpoznaniem. Związki z wymienionymi dyscyplinami nauki wojennej kształtowały w rzeczywistości znaczną część zaplecza rozpoznania jako dyscypliny naukowej i przyczyniały się do jego rozwoju. Odnajdywano we współdziałaniu z nimi na obszarze badań naukowych wielkości parametryczne, opisywano występujące prawidłowości wykorzystując bazę dorobku tych dyscyplin. Analogie i podobieństwa niejednokrotnie umożliwiały rozwiązanie zadań niemożliwych do wykonania na ówczesnym etapie rozwoju.

Badania potwierdziły także związki rozpoznania jako dyscypliny naukowej z naukami z poza obszaru nauki wojennej. Należą do nich: logika /szczególnie przy formułowaniu zasad metodyki oceny nieprzyjaciela/, teoria organizacji i kierowania, prakseologia, cybernetyka, informatyka, matematyka i filozofia marksistowska. Związki te wynikały zarówno z możliwości bezpośredniego wykorzystywania dorobku metodologicznego, jak i dokonywania analogii i porównań metodologicznych podczas organizowania i prowadzenia badań naukowych w ramach rozpoznania.

5. Prawidłowości stwierdzone w organizacji i kierowaniu badaniami naukowymi w ramach rozpoznania.

Miały charakter zarówno scentralizowany, jak i zdecentralizowany. Szczególnie w początkowym okresie, aż do końca lat sześćdziesiątych, przeważała decentralizacja badań naukowych nad rozpoznaniem do szczebla okręgu wojskowego, którego oddział rozpoznawczy realizował określoną przez siebie tematykę badawczą, wydzielając wycinkowe problemy podległym komórkom w związkach taktycznych. W tym okresie Zarząd II Sztabu Generalnego WP- będący w istocie nadrzędną w stosunku do wszystkich instytucją naukowo-badawczą - rzadko narzucał tematykę badań naukowych. Koniec lat sześćdziesiątych przynosi coraz większą koordynację prac naukowo-badawczych nad rozpoznaniem. Od początku lat siedemdziesiątych opracowuje się pięcioletnie plany realizacji zadań naukowo-badawczych w Zarządzie II i Katedrze RWiAO. Planowano tam zarówno tematy naukowo-badawcze realizowane w ramach Sztabu Generalnego, jak i tematy podejmowane samodzielnie przez wymienione wcześniej komórki. W tym względzie nadal jednak można było odnotować względną samodzielność oddziałów rozpoznawczych okręgów wojskowych i rodzajów sił zbrojnych.

Kierowanie poszczególnymi pracami naukowo-badawczymi odbywało się najczęściej poprzez szefów odpowiednich komórek rozpoznawczych poszczególnych szczebli dowodzenia. Zespoły badawcze były z reguły niewielkie /1 - 4 oficerów/. Często natomiast oficerowie rozpoznania wchodziłi w skład ogólnych zespołów badawczych i tworzyli tam samodzielny zespół - rozwiązujący określone problemy, lub, pełniąc rolę specjalistów w zespole, rozwiązywali jeden, wspólny dla całego zespołu, problem.

Sama organizacja badań była związana najczęściej z realizacją przedsięwzięć szkoleniowych, narad kierowniczej kadry, cyklicznych odpraw, przy-

gotowywania lub prowadzenia ćwiczeń kompleksowych. Jedynie w Katedrze RWiAO prowadzono niejednokrotnie niezależne badania naukowe, luźno związane z realizowanymi aktualnie zadaniami dydaktycznymi.

Stwierdzoną prawidłowością w organizacji badań naukowych na przestrzeni minionego okresu było przechodzenie od badań prowadzonych i kierowanych jednoosobowo do angażowania coraz większej ilości oficerów w zespołach badawczych jako stałą zasadę przy szczególnie ważnych tematach i zadaniach badawczych. Dało się też zauważyć pewne przesłanki świadczące o dążeniu do ścisłego współdziałania w czasie badań zespołów badawczych z kierowniczymi osobami funkcyjnymi /np. w czasie badań prowadzonych w czasie ćwiczeń bezpośrednio z kierownictwem ćwiczenia/.

6. Czynniki zewnętrzne oddziaływujące na rozwój rozpoznania jako dyscypliny naukowej.

Rozpoznanie jako dyscyplina naukowa rozwijało się w warunkach stałego postępu w nauce oraz towarzyszących temu osiągnięciach w nauce wojennej i naukach wojskowych. Wspomniany rozwój rzutował zarówno pośrednio, jak i bezpośrednio na rozpoznanie jako dyscyplinę naukową. Oddziaływanie pośrednie polegało głównie na formułowaniu w stosunku do rozpoznania określonych wymagań. Źródłami tych oddziaływań były: 1° zmieniające się warunki prowadzenia walki i operacji, 2° powojenny jakościowy skok w możliwościach sił i środków walki / w tym możliwości użycia broni jądrowej/, 3° doskonalenie się bariery przeciwpancernej, 4° wzrost możliwości manewrowych i szerokie wykorzystywanie trzeciego wymiaru, a ostatnio: 5° systemy rozpoznawczo-uderzeniowe i znaczny wzrost obszaru bezpośredniego starcia w wypadku wybuchu konfliktu zbrojnego. Generowało to określoną problematykę naukowo-badawczą, mającą

dać odpowiedź na pojawiające się pytania i potrzeby w rozwiązywaniu trudności.

Realizacja przez nauki wojskowe zadań naukowo-badawczych, szczególnie zadań kompleksowych, zmuszała niejednokrotnie kadry naukowo-badawcze rozpoznania do sprostania warunkom prowadzenia tych badań, doskonalenia metod badawczych, odwoływanie się do doświadczeń i dorobku metodologicznego oraz merytorycznego innych dyscyplin nauk wojskowych. Często przypadkiem było włączanie oficerów rozpoznania do prac naukowo-badawczych poszczególnych dyscyplin nauk wojskowych. Był to, i jest, czynnik znacznej ingerencji zewnętrznej, zwiększający rangę interdyscyplinarności rozpoznania jako nauki. Czynnik ten oddziaływał pozytywnie w ten sposób, iż zmuszał do zdobywania kwalifikacji pracownika naukowego przez znacznie szersze grono obsady etatowej kadry komórek rozpoznawczych, niż by to wynikało z samych potrzeb rozpoznania w zakresie prowadzonych przez nie badań naukowych. Z drugiej jednak strony powodowało też rozproszenie wysiłku badawczego, utrudniało skuteczniejsze skupienie się na badaniach w ramach własnej dyscypliny.

Do oddziaływań o charakterze pozytywnym należy również powiązanie systemów informacyjnych w rozpoznaniu z badaniami na polu informatyki, a także wykorzystywanie dorobku logiki. Duży wpływ na rozwój rozpoznania jako dyscypliny naukowej ma metodologia nauk wojskowych. Podjęte w tym zakresie prace naukowo-badawcze, bazując na istniejącym już dorobku tej nauki o naukach wojskowych, stawiają sobie za cel przede wszystkim opisanie tej dyscypliny, podsumowanie dorobku rozpoznania w sensie treściowym i funkcjonalnym. Oddziaływanie tego czynnika powinno się przyczynić w znacznym stopniu

paniu do rozwoju samej dyscypliny. Refleksja metodologiczna nad rozpoznaniem jako nauką jest wysoce efektywnym stymulatorem jej rozwoju.

Do czynników oddziaływujących hamująco na rozwój rozpoznania jako dyscypliny naukowej należały natomiast: 1° braki w ukompletowaniu komórek rozpoznawczych sztabów okręgów, rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk, 2° zbyt szczupły stan osobowy Katedry BWiAO, 3° brak podejmowania w przeszłości tematyki naukowo-badawczej nad metodą badań w ramach rozpoznania. Innym czynnikiem hamująco wpływającym na rozwój rozpoznania jako dyscypliny naukowej była konieczność dużego zaangażowania się przede wszystkim w bieżące procesy szkoleniowe i inne wynikające z roli i zadań rozpoznania w pokojowym okresie działania sił zbrojnych. Zadania bieżące rozpoznania utrudniały przede wszystkim metodologiczne doskonalenie się kadr naukowo-badawczych rozpoznania.

7. Prawidłowości rozwoju kadr naukowo-badawczych rozpoznania.

Rzeczony rozwój kadr naukowo-badawczych rozpoznania był ściśle związany z rozwojem kadr rozpoznania. Nie istniały bowiem niezależne od komórek rozpoznawczych wojsk /nie biorąc oczywiście pod uwagę akademii i wyższych szkół oficerskich/ samodzielne instytuty zajmujące się badaniami nad rozpoznaniem. Kadry naukowo-badawcze rozpoznania to jednocześnie oficerowie zajmujący etatowe stanowiska służbowe w takich komórkach, jak: Zarząd II Sztabu Generalnego i GZSB /przed 1978 r. - GISz/, specjalistyczna katedra /katedry¹/ ASG W Oddziały rozpoznawcze sztabów okręgów wojskowych, dowództw rodzajów wojsk i sztabów rodzajów sił zbrojnych, wydziałów rozpoznawczych związków taktycznych. Ta podstawowa prawidłowość determinowała zasadniczo rozwój rozpoznania jako dyscypliny naukowej.

¹ Rozpoznanie było przedmiotem, którym zajmowały się różnorodne komórki organizacyjne ASG WP na przestrzeni po II wojnie światowej i tak: w latach 1953-1956 trzy katedry: rozpoznania wojskowego; armii obcych; przedmiotów specjalnych. W latach 1956-1958 Katedra Rozpoznania Wojskowego i Armii Obcych. W latach 1958-1961 w Katedrze Taktyki Ogólnej istniały dwa zespoły, jeden rozpoznania wojskowego a drugi armii obcych. W latach 1961-1966 zespół rozpoznania wojskowego wchodził w skład Katedry Służby Sztabów, a samodzielnie funkcjonowała Katedra Armii Obcych. Od 1967 r. istnieje Katedra Rozpoznania Wojskowego i Armii Obcych.

Ilościowo stan kadr naukowo-badawczych nigdy /nawet w katedrach ASG WP/ nie pokrawał się ze stanem ewidencyjnym wymienionych komórek. Z obecnej perspektywy jest wręcz niemożliwym, jednak dokładne ustalenie szczegółowej liczby oficerów w/w komórek, których można byłoby zaliczyć do pracowników naukowo-badawczych. Tym bardziej, że nie posiadali oni, w przeważającej większości, formalnych stopni naukowych. Ich kwalifikacje potwierdzały jednak rzeczywiście realizowane zadania naukowe. Jeżeli przyjąć, że ogólny stan etatowy wymienionych komórek był względnie stały / tz. podlegał niewielkim zmianom z powodu korekty etatów lub czasowych braków/, to stwierdzoną prawidłowością było stałe zwiększanie się ilości oficerów legitymujących się kwalifikacjami pracownika naukowo-badawczego. Kwalifikacje te potwierdzały przede wszystkim rzeczywiście realizowane badania naukowe - w mniejszym stopniu formalne tytuły naukowe, których systematycznie zaczęło przybywać w "rozpoznaniu" dopiero w dekadzie lat siedemdziesiątych.

Pierwszą rozprawę doktorską wśród oficerów rozpoznania obronił w 1962 roku płk Jagiełło i niedługo po nim płk Szczerbowski. Stanowiło to niewątpliwie punkt zwrotny w rozwoju kadr naukowo-badawczych rozpoznania; terminy obrony kolejnych rozpraw doktorskich przez oficerów rozpoznania przedstawia tabela nr 3.

Równoległe z obroną rozpraw doktorskich, a właściwie grubo wcześniej, tworzyły się kadry pracowników naukowo-badawczych rozpoznania, które nie uzyskały nigdy potwierdzeń w postaci stopni naukowych. Fakt ten jest o tyle znaczący, że po pierwsze siły te tworzyły podstawy tej dyscypliny naukowej i jej pierwsze zręby, a ponadto ilościowo nadal przeważają nad ilością doktorów i doktorów habilitowanych; legitymują się także większą ilością realizowanych prac badawczych. Jest po prostu dotychczas realną prawidłowością

rozpoznania jako dyscypliny naukowej, że w jej rozwoju i funkcjonowaniu zaangażowane jest przede wszystkim grono etatowych pracowników wyższych komórek sztabowych z niewielką ilością nauczycieli akademickich nie posiadających stopni naukowych. Przegląd materiałów archiwalnych i opracowań z rozpoznania pozwala stwierdzić, iż było to o tyle pozytywne, że powodowało "odmitologizowanie" rozpoznania jako dyscypliny naukowej i pozwalało na włączenie w proces badawczy, bez kompleksów i zahamowań, znacznie szerszego grona kadr rozpoznania. Z drugiej jednak strony powodowało, że poziom prac naukowo-badawczych był bardzo zróżnicowany. Często raziły one usterkami formalnymi i płytkim ujęciem tematu.

Stwierdzona prawidłowość doskonalenia się kadr naukowo-badawczych przede wszystkim w obszarze komórek funkcjonalnych rozpoznania, w oparciu o próby i błędy popełniane w kolejnych pracach badawczych powodowała zbyt powolny wzrost kwalifikacji - tak pożądanym w realizacji podejmowanych ambitnych zadań poznawczych. Potwierdzeniem tej prawdy że reguły rozwoju kadr naukowo-badawczych rozpoznania są stwierdzone w przeszłości nieliczne wyjątki. Jednym z nich są niewątpliwie kadry Katedry Rozpoznania Wojskowego i Armii Obcych. Mogły one najwcześniej i najszerzej doskonalic swoje kwalifikacje w oparciu o metodologiczne osiągnięcia ASG WP w naukach wojskowych. Poza tą kadra naukowo-badawcza Katedry RWi AO miała możliwość doskonalenia się poprzez prowadzone znacznie częściej niż gdzie indziej prace badawcze, w dodatku w zespołach / lub pod kierownictwem / z doświadczonymi naukowcami o ~~uznanym~~ i realnym dorobku i autorytecie. Do wyjątków takich należało ^{takie} w przeszłości zaangażowanie oficerów rozpoznania w działalność Wojskowych Kół Naukowych w latach sześćdziesiątych. Indywidualnym zaś tego przykładem może

być ppłk Kukulka, który osobistym zaangażowaniem osiągnął wysoki stopień kwalifikacji naukowo-badawczych i w 1981 roku potwierdził je obronioną rozprawą doktorską.

Szacunkowa ocena ilości nieformalnych, ale rzeczywistych pracowników naukowych dokonana na podstawie ilości zrealizowanych zadań naukowych z tematyki rozpoznania - określona została **przedziałem** od 15 do 40 % etatowego stanu komórek rozpoznawczych. Przy czym w latach powojennych, aż do roku 1967, ilość ta wzrastała wolno do 15 %, następnie utrzymywała się w przedziale od 10 do 15 % do lat siedemdziesiątych, by stopniowo wzrastać do ilości 40 % stanu etatowego komórek rozpoznawczych w latach osiemdziesiątych. Największą, bo przewyższającą nawet górną granicę wartości procentu lat osiemdziesiątych, ilość oficerów posiadających przygotowanie do prowadzenia badań naukowych posiadały takie komórki, jak Zarząd II Sztabu Generalnego WP i Katedra RW i AO - szacunkowo 60 - 70%. Mniejszą, od 15 - 20 %, Zarząd II GZSB i oddziały rozpoznawcze sztabów okręgów wojskowych, rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk.

Załącznik 4 przedstawia ilość specjalistów naukowo-badawczych wymienionych wcześniej komórek rozpoznawczych WP. Obejmuje on także oficerów legitymujących się stopniem naukowym doktora i doktora habilitowanego lub docenta, jednak nie tylko nauk wojskowych. Tym niemniej uzyskanie stopnia naukowego doktora było niewątpliwie najdobitniejszym potwierdzeniem nie tylko posiadanych kwalifikacji, lecz również wniesiem określonego wkładu wiedzy w teorię rozpoznania. W rozpatrywanym okresie nie wszyscy oficerowie pełniący służbę w komórkach rozpoznawczych, broniąc rozpraw doktorskich, spełniali te warunki. Broniono bowiem rozpraw doktorskich także, a właściwie głównie, w innych dyscyplinach nauk, w większości nawet nie wojskowych.

Sytuacja powyższa powodowała, że w wymienionych przypadkach wzrastała liczba kwalifikowanych kadr naukowo-badawczych rozpoznania, natomiast rozprawy doktorskie tych oficerów wzbogacały treści innych dyscyplin naukowych. W tabeli 5 przedstawiono porównanie ogólnej dynamiki wzrostu ilości oficerów posiadających stopień naukowy doktora i doktora habilitowanego z doktoratami w zakresie rozpoznania.

Inym, bardziej niekorzystnym, zjawiskiem stwierdzonym w procesie badań nad historią rozpoznania jako dyscypliny naukowej był fakt odchodzenia kadr naukowych z rozpoznania - nie zawsze związany z naturalnym procesem kończenia służby wojskowej.

Aktualnie w komórkach rozpoznawczych Wojska Polskiego ponad 70 oficerów posiada kwalifikacje pracownika naukowo-badawczego potwierdzone udziałem w realizacji zadań badawczych. Wśród nich jest zaś 23 doktorów, jeden docent i jeden doktor habilitowany.

Ogólne prawidłowości rozwoju kadr naukowo-badawczych rozpoznania zawierają się w następujących regułach:

- 1° - Kadry naukowo-badawcze rozpoznania rozwijały się poprzez stopniowe wdrażanie oficerów etatowej obsady komórek rozpoznawczych od szczebla okręgu wojskowego, także pojedynczych przedstawicieli wydziałów rozpoznawczych związków taktycznych, do realizacji badań naukowych. Wyjątkiem były tu jedynie kadry katedr ASG WP, które wdrażały się w procesy badań naukowych poprzez metodologiczne przygotowanie.
- 2° - Rozwój kadr naukowo-badawczych rozpoznania był w okresie powojennym nierównomierny; można w nim wyróżnić okres względnie dużego ich przyrostu /lata siedemdziesiąte/, jak i okresy stagnacji.
- 3° - Zasadniczy trzon kadr naukowo-badawczych rozpoznania stanowili ofice-

rowie posiadający wykształcenie wyższe i doskonalący swój warsztat w praktyce naukowo-badawczej nad problemami wynikłymi głównie w procesie funkcjonowania ich macierzystych komórek.

4° - Rozkład kadr naukowo-badawczych rozpoznania nie charakteryzował się stałością proporcji w poszczególnych komórkach. Największa ich ilość skupiała się w Zarządzie II Sztabu Generalnego WP i ASG WP.

5° - Ujawnioną tendencją w rozwoju kadr naukowo-badawczych rozpoznania było zdobywanie stopni naukowych w większości przypadków poza obszarem nauk wojskowych.

8. Zaplecze rozpoznania jako dyscypliny naukowej i nakłady finansowe na prace naukowo-badawcze.

Zaplecze było trudnym do oddzielenia od praktyki elementem przyczyniającym się niewątpliwie do rozwoju rozpoznania jako dyscypliny naukowej. Stopień zaawansowania badań naukowych nad rozpoznaniem jednakże i stosowane przede wszystkim niezbyt złożone formy prac badawczych nie zmuszały do wyraźnego wyodrębniania elementów zaplecza służących wyłącznie do rozwijania dyscypliny. Także takie elementy zaplecza, jak: biblioteki, sale wykładowe, środki poligrafii itp. wykorzystywane były w ramach funkcjonowania instytucji zabezpieczających uprawianie nauki wojennej i nauk wojskowych w całości.

Podobnie nakłady finansowe na badania naukowe w ramach rozpoznania wcielone były prawie zawsze w koszty przedsięwzięć szkoleniowych i organizacyjno-administracyjnych bez ich wyodrębniania w osobne pozycje w dokumentacji rozliczeń finansowych.

Prowadzący badania miał możliwość odtworzenia jedynie tej części nakładów finansowych, które wydzielono na zrealizowanie prac naukowo-badawczych w ASG WP w ostatnim 15-leciu. Przedstawiono je w załączniku nr 6.

9. Prawidłowości dotychczasowego rozwoju rozpoznania jako dyscypliny naukowej oraz jej aktualny stan.

Rozpoznanie jako dyscyplina naukowa powstawało w minionym czterdziestolecium Wojska Polskiego w ścisłym związku z takimi dyscyplinami nauk wojskowych, jak strategia, sztuka operacyjna, taktyka, teoria dowodzenia. Korzystało też w różnym stopniu z dorobku innych nauk i dyscyplin naukowych.

Podstawowa potrzeba badań naukowych nad rozpoznaniem wynikała - jak stwierdzono w toku badań historycznych - z postępu w rozwoju środków walki oraz z zapotrzebowań wysuwanych przez praktykę w jej dążeniu do sprostanienia wymaganiom pola walki. Realizowane badania naukowe stopniowo wzbogacały zarówno treść teorii rozpoznania, jak i doświadczenia metodologiczne. Badania te charakteryzowały się jednak przede wszystkim przywiązaniem do potrzeb rozwiązywania bieżących problemów praktyki rozpoznania. Stąd różny ich zakres, złożoność, czasochłonność oraz wielkości zużywanych środków finansowych. Te ostatnie nie są niestety prawie możliwe do odtworzenia, gdyż nigdy prawie nie rejestrowano ich oddzielnie od innych kosztów ponoszonych przy realizacji towarzyszących badaniom naukowym przedsięwzięć.

Przełomowymi punktami w procesie tworzenia się rozpoznania jako dyscypliny naukowej były:

- 1° - Powołanie Fakultetu Rozpoznawczego w ASG WP - 1953 r.
- 2° - Obrona pierwszej pracy doktorskiej przez szefa Katedry Armii Obcych - 1962 r.
- 3° - Rozpoczęcie systematycznego planowania prac naukowo-badawczych na okresy pięcioletnie - 1969 r.; wydanie podręcznika o rozpoznaniu taktycznym - 1970 r.
- 4° - Pojawienie się pracy: "Metodyka oceny przeciwnika", utwierdzającej ją kościową przemianę specjalności "armie obce" - 1973 r.

- 5° - Podwojenie się ilości kadr naukowo-badawczych w komórkach rozpoznawczych / w tym ilości oficerów legitymujących się stopniem naukowym doktora / - druga połowa lat siedemdziesiątych; wydanie podręczników o rozpoznaniu operacyjnym i radioelektronicznym - 1980 r.; podjęcie prac naukowo-badawczych nad systemami informacyjnymi rozpoznania - koniec lat siedemdziesiątych.
- 6° - Rozpoczęcie prac naukowo-badawczych nad rozpoznaniem jako dyscypliną naukową oraz problemami dowodzenia rozpoznaniem, metodyką szkolenia /kształcenia/ rozpoznawczego, historią rozpoznania - przełom lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych.
- 7° - Obrona prac doktorskich poświęconych procesom informacyjnym i rozpoznaniu radiowemu - 1984 r.

Obecny stan badań nad rozpoznaniem jako dyscypliną naukową pozwolił określić, że jego przedmiotem jest proces zdobywania i przekazywania wiadomości o nieprzyjacielu /także potencjalnym nieprzyjacielu/, terenie przyszłych działań bojowych /operacji/ i warunkach meteorologicznych w tym rejonie oraz proces oceny tych informacji.

Poprzez tak określony przedmiot badań rozpoznanie jako dyscyplina naukowa staje się po prostu nauką o jednym z ważniejszych rodzajów zabezpieczenia działań bojowych/operacji/.

W ramach dotychczas zrealizowanych zadań badawczych określono zasady oceny nieprzyjaciela w czasie walki / także bezpośrednio przed wybuchem wojny/. W zakresie poznawania procesu zdobywania informacji o nieprzyjacielu sformułowano ogólne hipotezy użycia sił i środków rozpoznania oraz ich taktykę działania. Treść tych hipotez, w formie zaleceń praktycznych, zawar-

to w podręcznikach rozpoznania taktycznego, operacyjnego i radioelektronicznego.

Treść teorii organizowania rozpoznania opiera się na wskazówkach praktycznych i wzorcach rozwiązań organizowania rozpoznania w różnych warunkach bojowych. W ramach tej specjalności pojawiły się prace omawiające wykorzystanie rachunku matematycznego i nomogramów do prowadzenia rozpoznania oraz jego optymalnego zaplanowania z uwzględnieniem wykorzystania posiadanych sił i środków.

Określono już także istotę procesów informacyjnych w rozpoznaniu na szczeblach strategicznych i operacyjnych oraz poznano zasady prowadzenia rozpoznania radiowego na szczeblach strategicznych i operacyjnych.

Nie sformułowano jeszcze ogólnych i szczegółowych zasad rozpoznania na szczeblach taktycznych i /poza rozpoznaniem radiowym/ operacyjnych. Nie zostały także ostro określone prawidłowości występujące w rozpoznaniu. Określone są jedynie wymagania stawiane rozpoznaniu w dobie przyszłych działań bojowych. Jest to wynik oddziaływania na rozpoznanie strategii, sztuki operacyjnej, taktyki i teorii dowodzenia. Poza wymienionymi, rozpoznanie jako dyscyplina naukowa penetruje stykowe z innymi dyscyplinami naukowymi obszary zainteresowań. Ich wynikiem będzie prawdopodobnie wzbogacenie struktury dyscyplinowej o nowe specjalności, które przedstawiono na załączniku nr 8.

Przeprowadzona systematyka tematyki naukowo-badawczej oraz częstotliwość prowadzenia określonych badań w minionym okresie, jak również wyniki badań nad samą istotą rozpoznania pozwoliły także określić także jej aktualną strukturę dyscyplinową. Przedstawia ją załącznik nr 9.

Przedstawiona struktura dyscyplinowa jest także konsekwencją określonej

wcześniej definicji przedmiotu rozpoznania jako dyscypliny naukowej, w której wymienione są następujące części: proces oceny nieprzyjaciela /informacji o nieprzyjacielu/, proces organizacji rozpoznania, proces zdobywania informacji o nieprzyjacielu i proces badań nad samą dyscypliną naukową. W czasie badań stwierdzono, że wymienione specjalności i podspecjalności nie są eklektycznym zbitkiem samodzielnych teorii, lecz wzajemnie się przenikającymi zbiorami zależności, powiązań i elementów współpracy, których ostatecznym celem jest określenie prawidłowości i zasad umożliwiających przedstawienie obiektywnej prognozy zamiarów i możliwości nieprzyjaciela /potencjalnego nieprzyjaciela/ na tle trafnej wizji warunków terenowych i meteorologicznych. Podnosi się ponadto ważność terminowości takich przewidywań.

W stosunku do innych dyscyplin i specjalności naukowych rozpoznanie jako nauka jest albo teorią zapewniającą optymalną zabezpieczenie ich przedmiotów zainteresowań /np. walki, będącej jednym z elementów przedmiotu taktyki jako dyscypliny naukowej/, albo też wykorzystuje ich dorobek badawczy /np. wspomnianej strategii, sztuki operacyjnej itd./ do wypracowania zaleceń praktycznych, lub rozwijania się jej samej jako dyscypliny naukowej /dorobek metodologii nauk/.

Rozpoznanie jako dyscyplina naukowa przyczynia się do doskonalenia praktyki rozpoznania, a tym samym umożliwia tworzenie aksjomatów nauk wojskowych - tj. wiedzy o siłach i środkach nieprzyjaciela oraz zasadach jego działania /sztuce wojennej/. Aksjomaty te tworzą warunki podstawowe dla badań naukowych w ramach rozwiązywania problemów tych dyscyplin.

T A B E L A 1

ZESTAWIENIE TEMATÓW PRAC BADAWCZYCH, PROMOCYJNYCH I TEMATÓW
INNYCH FORM PRACY NAUKOWEJ POŚWIĘCONYCH ROZPOZNANIU PODEJMO-
WANYCH PO ROKU 1960

Lp.	WYSZCZEGÓLNIENIE TEMATÓW	FORMA PRACY	ZRÓ- DŁO	UWAGI
1	2	3	4	5
1	Analiza i możliwości rozpoznawczych dla potrzeb wojsk raketowych i artylerii na szczeblach front-armia.	Opracowanie teoretyczne	A	
2	Analiza systemu obiegu informacji o nieprzyjacielu na szczeblach taktycznych.	- " -	A	
3	Armia pancerna w operacji zaczepnej/w tym problematyka rozpoznawcza/.	Konferencja	D	
4	Doskonalenie organizacji rozpoznania skażeń w operacji zaczepnej.	Rozprawa doktorska	A	
5	Doskonalenie systemu obiegu informacji o nieprzyjacielu.	- " -	A	
6	Dowodzenie lotnictwem rozpoznawczym na współczesnym polu walki.	- " -	A	
7	Działanie grup dywersyjno-rozpoznawczych w operacji zaczepnej armii ogólnowojskowej.	Opracowanie teoretyczne	C	
8	Działania ogniowe i rozpoznawcze śmigłowców w nocy w warunkach współczesnego pola walki.	Rozprawa habilitacyjna	A	
9	Funkcjonowanie stanowisk kierowania rozpoznaniem.	Ćwiczenie pokazowe	C	
10	Informacja o przeprowadzonym ćwiczeniu zgrywającym system rozpoznania Wojska Polskiego pk. "Wiosna II-73.	Informacja naukowa	B	
11	Koncepcja rozwoju i zastosowania środków rozpoznania powietrznego armii lotniczej	Rozprawa doktorska	A	
12	Koncepcje i zasady wykorzystania śmigłowców do rozpoznania.	Opracowanie Teoretyczne	A	

1	2	3	4	5
13	Metody oceny nieprzyjaciela i planowania rozpoznania.	Opracowanie teoretyczne	C	
14	Możliwości środków rozpoznania artyleryjskiego w zakresie wykrywania artylerii klasycznej i środków napadu atomowego nieprzyjaciela.	- " -	D	
15	Metody, sposoby oraz środki operacyjnego i taktycznego rozpoznania wszystkich rodzajów wojsk i służb.	- " -	D	
16	Marynarka Federalna	Rozprawa doktorska	E	
17	Ocena nieprzyjaciela	Opracowanie teoretyczne	A	
18	Ogólne zasady prowadzenia rozpoznania przez drużynę rozpoznawczą w warunkach szczególnych.	- " -	C	
19	Optymalizacja krótkofalowego namierzania radiowego jednolitego systemu namierzania radioelektronicznego Wojska Polskiego.	Rozprawa doktorska	A	
20	Optymalizacja organizacji i prowadzenia rozpoznania.	Sprawozdanie naukowe	C	
21	Organizacja i planowanie rozpoznania na szczeblu armii i frontu.	Seminarium	B	
22	Organizacja i prowadzenie rozpoznania w działaniach zaczepnych w warunkach zimowych.	Opracowanie teoretyczne	C	
23	Organizacja i prowadzenie działań specjalnych.	Prowadzenie doświadczeń w czasie ćwiczeń	C	
24	Organizacja rozpoznania w działaniach z forsowaniem szerokich przeszkód wodnych.	Opracowanie teoretyczne	C	
25	Organizacja rozpoznania rodzajów wojsk w systemie rozpoznania ogólnowojskowego na szczeblu dywizji.	- " -	C	
26	Organizacja i prowadzenie rozpoznania w kombinowanej operacji desantowej.	Seminarium	B	

1	2	3	4	5
27	Organizacja systemu rozpoznania dowodzenia siłami i środkami rozpoznania naziemnego w operacji zaczepnej na kierunku przy-morskim.	Opracowanie teoretyczne	D	
28	Organizacja i prowadzenie roz-poznania w operacji zaczepnej armii w początkowym okresie wojny.	- " --	D	
29	Organizacja i prowadzenie roz-poznania w początkowym okresie wojny.	Prowadzenie doświadczeń w czasie ćwiczeń	D	
30	O studiowaniu terenu w czasie prowadzenia działań bojowych w warunkach zimowych.	Komunikat naukowy	D	
31	Organizacja systemu rozpoznania radioelektronicznego w rejonie wyjściowym do operacji zaczepnej armii.	Rozprawa doktorska	A	
32	Organizacja i prowadzenie roz-poznania logistycznego /systemy zaopatrywania nieprzyjaciela w uzbrojenie/.	Opracowanie teoretyczne	A	
33	Organizacja i prowadzenie roz-poznania w działaniach bojowych na szczeblu taktycznym w warunkach zagrożenia jądrowego.	- " -	A	
34	Organizacja rozpoznania powie-trznego w operacji zaczepnej wojsk frontu na północnym kie-runku strategicznym w począt-kowym okresie wojny.	- " -	A	
35	Podstawy modelowania wzrokowego rozpoznania powietrznego prowa-dzonego w dzień.	Rozprawa doktorska	A	
36	Podsystem informatyczny przetwa-rzania danych o siłach i środkach rozpoznania wojskowego Sił Zbroj-nych PRL dla szczebla Sztabu Ge-naralnego WP.	- " -	A	
37	Prowadzenie rozpoznania i praca komórek rozpoznawczych na szcze-blach taktycznych.	Informacja naukowa	C	
38	Prowadzenie rozpoznania w natarciu . w obronie dywizji.	Ćwiczenie Badawcze	C	

1	2	3	4	5
39	Problemy rozpoznania powietrznego.	Konferencja naukowa	F	
40	Problemy organizacji i prowadzenia rozpoznania w marszu na dużą odległość oraz zabezpieczenia wejścia sił głównych dywizji do walki.	Ćwiczenie doświadczalne	D	
41	Problemy rozpoznania wojskowego w działaniach zaczepnych XX w.	Opracowanie teoretyczne	A	
42	Rozpoznanie wojskowe lat osiemdziesiątych.	- " -	C	
43	Rozpoznanie środków napadu jądrowego przez batalion specjalny.	Ćwiczenie eksperymentalne	C	
44	Rozpoznania we współczesnych działaniach bojowych.	Opracowanie teoretyczne	C	
45	Rozpoznanie skażeń promieniotwórczych i chemicznych w operacji zaczepnej armii ogólnowojskowej.	Opracowanie wyników badań naukowych	D	
46	Rozmieszczenie elementów systemu rozpoznania radiowego frontu w okresie operacyjnego rozwinięcia wojsk.	Rozprawa doktorska	A	
47	Rozpoznanie radiolokacyjne dla potrzeb dowodzenia obroną przeciwlotniczą frontu w świetle rozwoju środków automatyzacji.	- " -	A	
48	Rozpoznanie i pokonanie zapór kompleksowych.	Opracowanie teoretyczne	A	
49	Rozpoznanie powietrzne z samolotu Mig 21R.	- " -	A	
50	Rozpoznanie walką	- " -	A	
51	Rozpoznanie w działaniach zaczepnych DZ w świetle współczesnej organizacji.	Rozprawa doktorska	A	✓
52	Rozpoznanie środków napadu jądrowego ziemia - ziemia nieprzyjaciela.	Opracowanie teoretyczne	A	
53	Rozpoznanie zabezpieczenia przełamania przez DZ kolejnych, doraźnie organizowanych rubieży obronnych przeciwnika połączone z forsowaniem szerokiej przeszkody wodnej.	Ćwiczenie badawcze	C	

1	2	3	4	5
54	Studium potencjalnego przeciwnika ujawniające prawidłowości i mechanizmy jego działania.	Opracowanie teoretyczne	A	
55	Taktyka rozpoznania powietrznego.	- " -	A	
56	Taktyka rozpoznania lotniczego w procesie przygotowania i wykonania uderzeń atomowych.	- " -	F	
57	Taktyka prowadzenia rozpoznania przez pododdziały na BWP.	Praca naukowo-badawcza	C	
58	Wpływ rozpoznania na skuteczność uderzeń raketowych i ognia artylerii w działaniach bojowych.	Rozprawa doktorska	A	
59	Wpływ warunków wojskowo-geograficznych na działanie bojowe wojsk na północno-nadmorskim kierunku operacyjnym.	Praca naukowo-badawcza	D	
60	Wnioski w zakresie rozpoznania z wojny w Wietnamie.	Opracowanie teoretyczne	A	
61	Wnioski i doświadczenia z rozpoznania radiowego KF armii.	- " -	C	
62	Wnioski w zakresie organizacji i prowadzenia rozpoznania etatowymi siłami i środkami bpz w działaniach nieregularnych w odosobnieniu na tyłach nieprzyjaciela.	- " -	C	
63	Wykorzystanie śmigłowców w ZT w celach prowadzenia rozpoznania.	- " -	A	
64	Wypracowanie metod organizacji i prowadzenia rozpoznania oraz wypracowania optymalnych zasad użycia pododdziałów radioelektrycznych.	Ćwiczenie badawcze uż	C	
65	Wywiad w polityce USA.	Rozprawa doktorska	E	
66	Wypracowanie koncepcji oraz zasad organizacji i prowadzenia rozpoznania w obronie wybrzeża morskiego i zasad rozpoznania w obronie OTK.	Ćwiczenie badawcze	C	
67	Zadania i możliwości rozpoznania przy pokonywaniu silnej obrony przeciwpancernej.	Konferencja naukowa	C	

1	2	3	4	5
68	Zarys historii pododdziałów rozpoznawczych 11 DZ.	Opracowanie teoretyczne	C	
69	Zasady dokonywania oceny i możliwości nieprzyjaciela na szczeblach taktycznych.	- " -	A	
70	Zasady działania systemu rozpoznania na szczeblu taktycznym i operacyjnym	Studium Teoretyczne	D	
71	Zasady rozpoznania zapór kompleksowych.	Opracowanie teoretyczne	A	
72	Zasady i metody badania jeńców, uciekinierów i ludności cywilnej.	- " - - " -	A	
73	Zwiększanie efektywności rozpoznania radioelektronicznego.	- " -	A	
74	Zwiększanie skuteczności działań systemu rozpoznania ZT.	- " --	A	

WYKAZ ŹRÓDEŁ:

- A - Materiały archiwalne ASG WP.
- B - Materiały archiwalne Zarządu II Sztabu Generalnego WP.
- C - Materiały archiwalne Śląskiego Okręgu Wojskowego.
- D - Materiały archiwalne Pomorskiego Okręgu Wojskowego.
- CE - Materiały archiwalne WAP.
- F - Materiały archiwalne Dowództwa Wojsk Lotniczych.
- G - Materiały archiwalne Warszawskiego Okręgu Wojskowego.
- H - Materiały archiwalne Dowództwa Marynarki Wojennej.

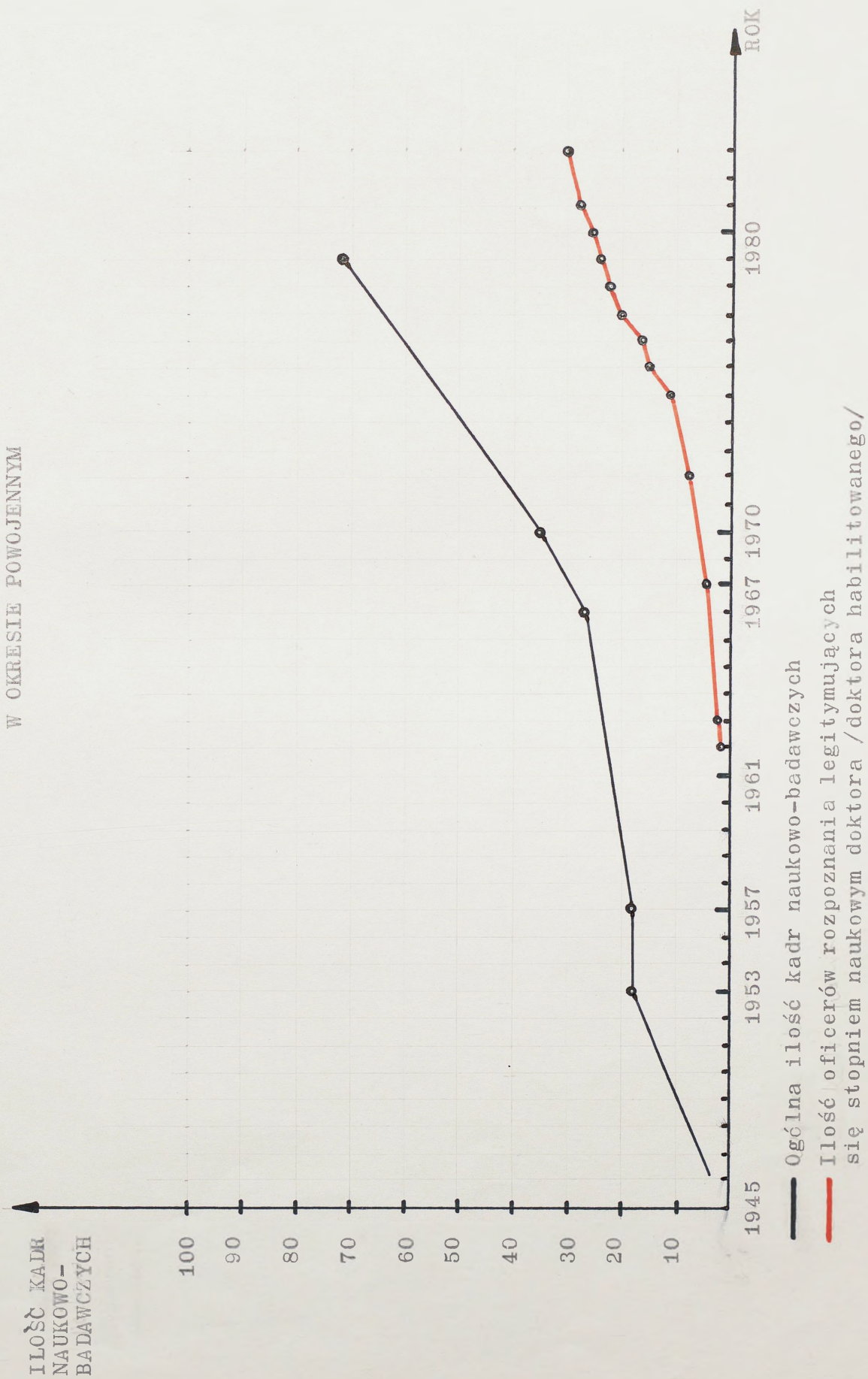
W Y K A Z

TERMINÓW OBRONY ROZPRAW DOKTORSKICH PRZEZ OFICERÓW KOMÓREK ROZPOZNAWCZYCH
WOJSKA POLSKIEGO

ROK OBRONY ROZPRAWY doktorskiej	1962	1963	1968	1972	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
IŁOŚĆ OBRONIC NYCH ROZPRAW W DANYM ROKU	1	1	2	4	3	4	2	3	2	2	1	2	-	3	

TABELA 3

DYNAMIKA PRZYROSTU KADR NAUKOWO-BADAWCZYCH ROZPOZNANIA W WOJSKU POLSKIM
W OKRESIE POWOJENNYM

SCHEMAT 1

PORÓWNIANIE TERMINÓW I OGÓLNEJ ILOŚCI ROZPRAW DOKTORSKICH OFICERÓW KOMÓREK
ROZPOZNAWCZYCH WOJSKA POLSKIEGO W OKRESIE POWOJENNYM Z ILOŚCIĄ ROZPRAW DOK-
TORSKICH POŚWIĘCONYCH PROBLEMOM ROZPOZNANIA

ROK OBRONY ROZPRAWY DOKTORSKIEJ	1962	1963	1968	1972	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1984	1985
ILOŚĆ OBRONIONYCH ROZPRAW DANYM ROKU	1	1	2	4	3	4	2	3	2	2	1	2	3	
ILOŚĆ ROZPRAW Z ROZPOZNANIA	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	

TABELA 4

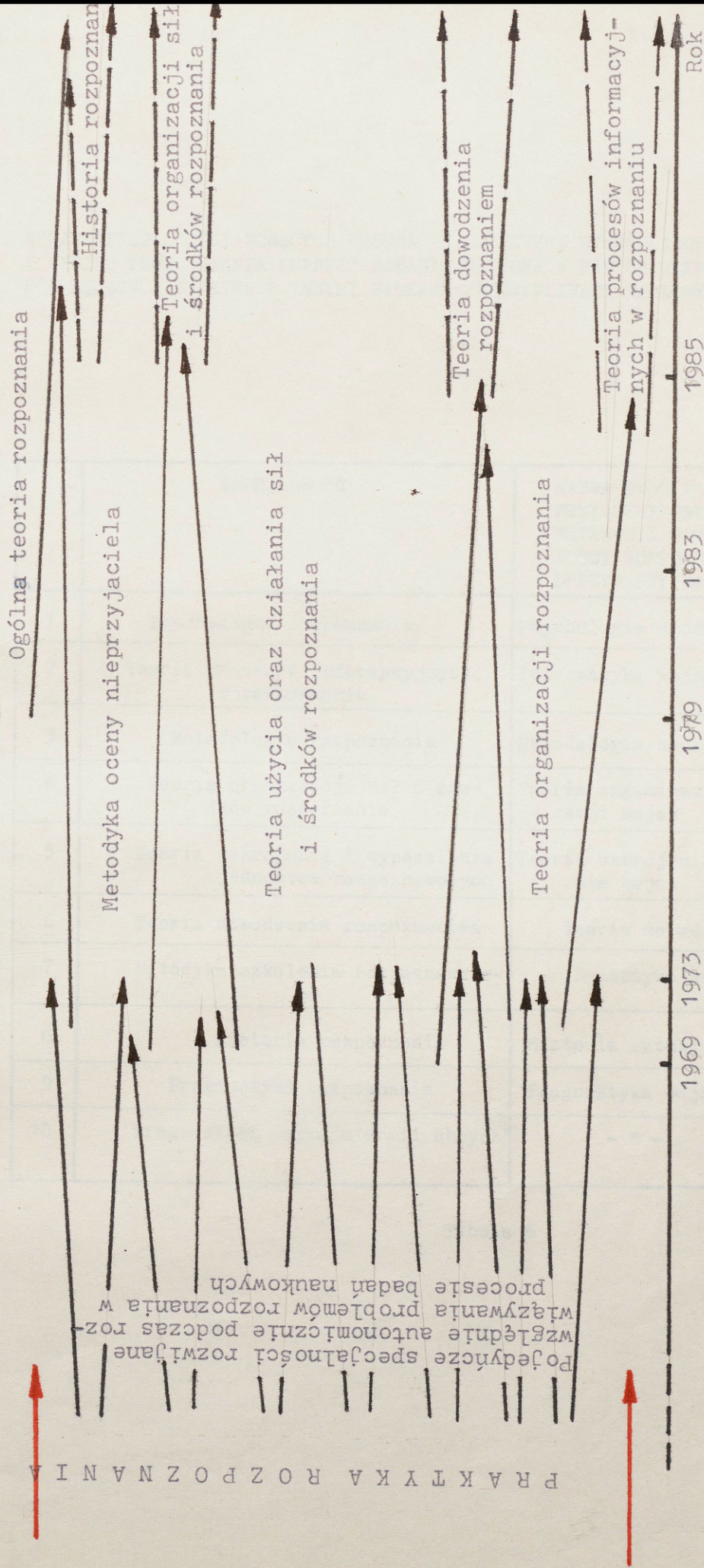
NAKLADY FINANSOWE NA BADANIA NAUKOWE NAD PROBLEMAMI ROZPOZNANIA
W ASG WP OD ROKU 1970

Lp.	Wyszczególnienie okresów Planowania badań nauko- wych	Ilość realizowanych prac naukowo-badawczych		Poniesione nakłady finansowe		Średni koszt	
		Samodzielnie	W ramach innych zespołów badaw- czych	Na badania samodzielne	Na badania w ramach innych ze- społów ba- dawczych	Tematu samodziel- nego	Tematu w ramach innych zespołów badawczy
1	1970 - 1975	-	6	-	ok. 25000 zł	-	4166 zł
2	1976 - 1980	2	14	136 000 zł	44 000 zł	63 000zł	3 150 zł
3	1981 - 1985	5	22	247 530 zł	145 650 zł	49 506zł	6 621 zł

Tabela 5

SCHEMATYCZNE UJĘCIE ZMIAN STRUKTURY DYSCYPLINOWEJ ROZPOZNANIA

P R A K T Y K A R O Z P O Z N A N I A

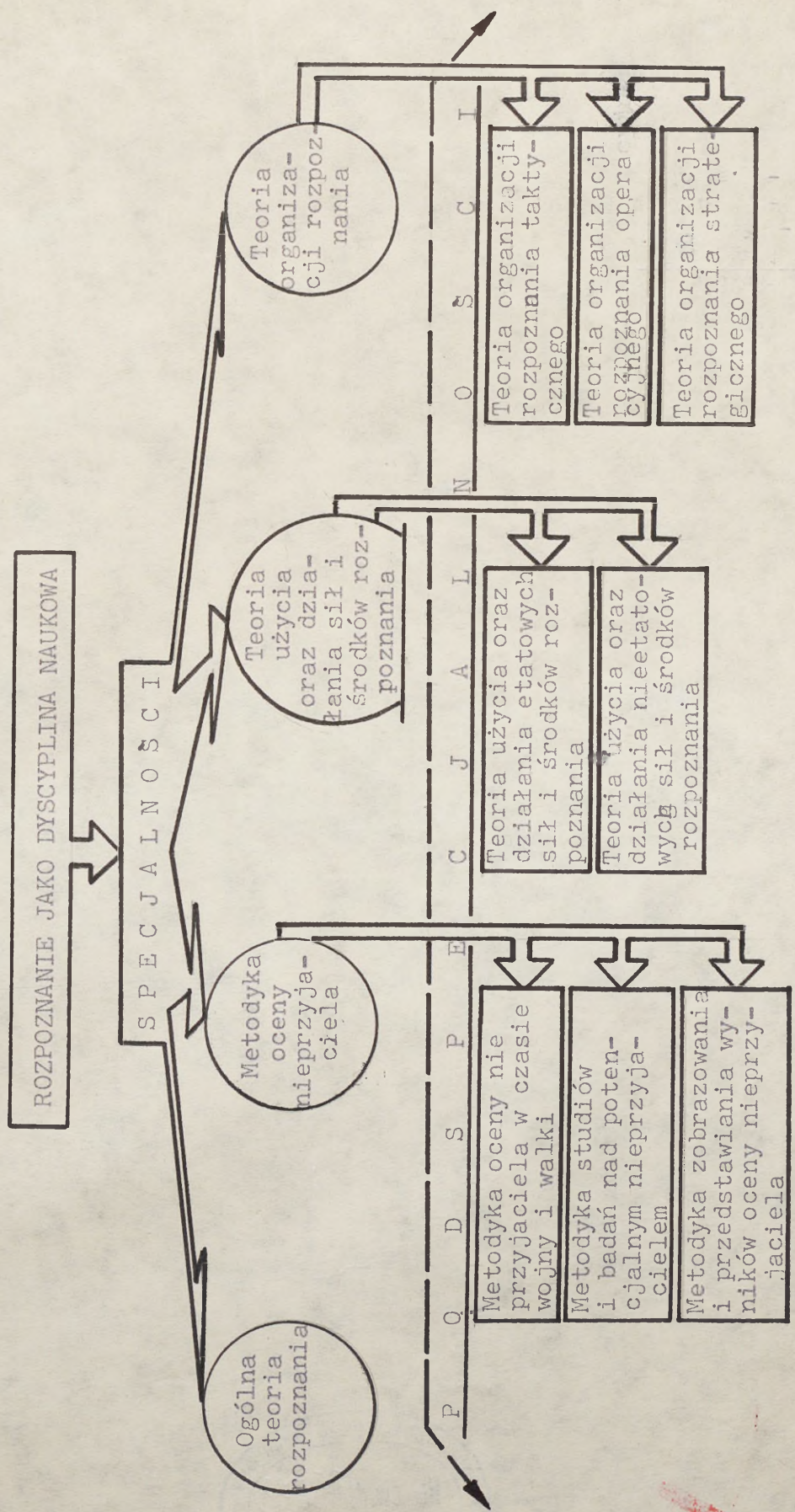
Schemat 2

WYKAZ SPECJALNOŚCI MOGĄCYCH WZBOGACIĆ STRUKTURĘ DYSCYPLINOWĄ ROZPOZNANIA
W WYNIKU PENETROWANIA POPRZECZ BADANIA NAUKOWE W RAMACH ROZPOZNANIA OBSZARÓW
BĘDĄCYCH STYKIEM Z INNYMI NAUKAMI /DYSCYPLINAMI NAUKOWYMI/

Lp.	SPECJALNOŚĆ	NAZWA DYSCYPLINY NAUKOWEJ PRZYCZYNIAJĄCEJ SIĘ DO POWSTAWANIA NOWEJ SPECJALNOŚCI ROZPOZNANIA JAKO DYSCYPLINY NAUKOWEJ
1	Psychologia rozpoznania	Psychologia wojskowa
2	Teoria procesów informacyjnych w rozpoznaniu	Informatyka wojskowa
3	Metodologia rozpoznania	Metodologia nauk wojskowych
4	Teoria organizacji sił i środków rozpoznania	Teoria organizacji i mobilizacji wojsk
5	Teoria uzbrojenia i wyposażenia jednostek rozpoznawczych	Teoria uzbrojenia i wyposażenia wojsk
6	Teoria dowodzenia rozpoznaniem	Teoria dowodzenia
7	Metodyka szkolenia rozpoznawczego	Dydaktyka wojskowa
8	Historia rozpoznania	Historia sztuki wojennej
9	Prognostyka rozpoznania	Prognostyka wojskowa
10	Prognostyka rozwoju "armii obcych"	- " -

Tabela 6

STRUKTURA DYSCYPLINOWA ROZPOZNIANIA

Schemat 3

Wydrukowano w 2 egz.
Egz. nr 1 12 - Bibliot. NOZ
Wykonak - mjr Zieliński
Druk - B.M 1985.10.16.
Nr ks. - pl 61/RW.

